

6 425/1926/6

ЕКОНОМИСТ

ОРГАН ДРУШТВА ЗА ЕКОНОМНУ И СОЦИЈАЛНУ
ПОЛИТИКУ

M. Todorović
ГЛАВНИ УРЕДНИК
Д-р МИЛАН ТОДОРОВИЋ

ГОДИНА VI

БРОЈ 6

Јуни 1926.

БЕОГРАД
УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА, КОЛАРЧЕВА УЛ. 1/II.
1926.

САДРЖАЈ

— „Економист“ Број 6, јуни 1926 —

	СТРАНА
I Расправе	
<i>Dr. Иво Белин</i> , Основи Закона о непосредним порезима	425
II Чланци	
Бродарство и Народна Привреда од д-ра Милана Тодоровића	450
Наши трговински односи са Грчком, од С. О.	473
Учешће пореских обвезника у доношењу и извршењу државног буџета од М. Т	484
Лични расходи по државном буџету за 1926—1927 год. од К. Петровића	491
III. Призредна хроника	
Из праксе Државног Савета по финансијским споровима од Дг. Д. Ј. Д.	496
Стање Народне Банке	503
IV. Оцене и прикази	
Извештај Трговачке и Обртничке Коморе у Загребу од Пан. — Словеначка свеска Пољопривредног Гласника. — Преглед штампе за месец мај. — Наша стара трговина. — Извештај Савеза Индустијалаца у Загребу. — Из области економске теорије.	505

Уредништво и администрација „Економиста“ налази се у Коларчевој ул. бр. I. II спрат (Индустијска Комора).

Претплата на „Економист“ износи Дин. 200.— на годину или полугодишње Дин. 100.— Поједини бројеви 20 динара. Редовни чланови Друштва за Економну и Социјалну Политику добивају лист у *пола цене*.

Редовни чланови плаћају Дин. 1.000.— једном за свагда. Утемељачи 5000, а добротвори друштва 10.000 динара и добијају лист бесплатно.

За иностранство Дин. 250.— годишње. — Излази једанпут месечно најмање у *пей* штампаних табака.

Претплату на „Економист“ примају све поште у Краљевини на чековни рачун *Бр. 53.017* Поштанске Штедионице у Београду.

ЕКОНОМИСТ

Год. VI.

Јуни 1926.

Број 6.

РАСПРАВА

Основа закона о непосредним порезима.

од Др Ива Белина

I. Пошреба и значење изједначења

Наш Устав у члану 116 одређује „Пореска обавеза је општа и све су државне дажбине једнаке за целу земљу“; па ипак већ је на домаку и пета година о доношењу Устава а ми о једном изједначењу порезног терета у свима крајевима наше државе не можемо говорити. Дапаче неједнакости које су постојале године 1921, ударањем разних приреза још су потенциране, па није никакво чудо што се у појединим деловима наше државе плаћа далеко више пореза него у другима, па и онда кад су економски предувјети појединог порезовника на влас једнаки.

Још године 1922 кад је лисницу министра финансија имао Др. Кумануди, била је израђена једна законска основа која је имала за задаћу да изједначи све непосредне порезе. Одлагање седница Народне Скупштине, њен распуст и избори нису допустили, да се та основа узме у претрес. Др. Стојадиновић, иако је три године био министар финансија није успио да Народној Скупштини предложи једну нову основу. Додуше за то вријеме израђене су још две основе, радило се је и на трећој и тек министар финансија Др. Перић поднео је дне 20 маја о. г. нову, четврту основу закона о непосредним порезима, који би имали важити за читаву државу и који би према томе удовољили захтеву члана 116 нашега Устава.

У буџету за годину 1926/27, у име непосредних пореза предвиђен је примитак од Дин 1.648.438.765 што у релацији

према прорачуну од 12 милијарди 504 милијона динара одговара једном постотку од 13%. Тај је постотак доста низак иако државе са протежно аграрним карактером тежиште државних прихода морају пребацити на индиректне порезе као: трошарину, царине, монополске пристојбе и таксе. Како се са новом порезном реформом, по изјавама позваних фактора не иде за тиме да се повећају државни приходи на непосредним порезима, него да се дође до изједначења у порезним теретима за све крајеве државе, то морамо узети да се од ових нових пореза очекује једнаки порезни ефекат, наиме приход од нешто преко једне милијарде 600 милијона динара годишње. Додуше у мотивима основе закона о непосредним порезима нема никаквих података по којима би се дало закључити, који се финансијални ефекат очекује од појединог пореза као и од читаве реформе.

Према подацима о примитцима на непосредним порезима као и свим прирезима инкласивно 30% и 500% прирез у првих 11 месеци буџетне године 1925|26 унишло је на

непосредним порезима	Дин. 927.223.299.30
ванредним прирезима	„ 497.462.230.55
свега	Дин. 1.424.685.529.85

ако томе прибродимо и рату за 12. месеца излази да је на непосредним порезима унишло Дин. 1.554 милијона.

Од непосредних пореза и ванредних приреза који су унишли у 11 месеци буџетне године 1925|26 одпада на

Покрајина	Број становника	Уплаћени порез	По становнику
Хрватс. Слав.	2.709.724	271.672.559	100 дин.
Босна	1.876.543	188.010.464	100 „
Војводина	1.380.425	412.191.206	290 „
Словенија	1.056.464	204.581.766	193 „
Далмација	597.070	39.740.399	69 „
Србија Црна Г.	4.372.689	309.379.070	70 „

И код потпуно изједначеног порезног система бити ће разлике у порезним теретима појединог краја, из једноставног разлога јер структура свих предела наше домовине није једнака. Поред ванредно богатих крајева има и ванредно сиромашних, па је јасно да порези прерачунати на појединог становника не могу бити једнаки. Кад би случајно и били, то би

био доказ неједнакости порезног система, будући да би сиромашни крајеви били пропорционално теже оптерећени.

Неједнакост у порезним примитцима у појединим покрајинама не долази толико од неједнакости економских прилика, колико од неједнакости досадашњег порезног система. Порезни систем који је пре рата вредио у Хрватској и Војводини није био једнак порезима који су вређили за Словенију и Далмацију да не говоримо о Босни, премда су сви ти територији били саставни део једне државе. Наравно је онда, да порезни систем у тим крајевима опет је био скроз различит од порезног система који је вредио за Србију и Црну Гору. Тако примерице Србија и Црна Гора нити су познавали порез на укупни доходак а нити порез на имовину, који су опет тешко притискали привредни свет' из крајева бивше Монархије.

Према томе разлика у високом оптерећењу појединаца у неким крајевима наше државе није толико последица повољних економских прилика, колико је то последица у самом порезном систему. Тако примерице, Војводина није сигурно четири пута богатија од Србије да би се тиме оправдало зашто у Војводини на појединца одпада 290 динара непосредних пореза, а у Србији само 70, исто као што Словенија није два пута богатија од Хрватске-Славоније, да би се могло протумачити зашто у Словенији одпада на главу 193 динара а у Хрватској Славонији само 100 динара непосредних пореза.

По фактично уплаћеним непосредним порезима, не смемо одмах стварати закључке о висини порезног терета у појединим крајевима. Наша порезна администрација не функционира најбоље, дапаче она изразито лоше функционира, па док је у неким крајевима успела да прибере не само главни део текућих пореза него и добар део заостатака из ранијих година, у другим крајевима пореска администрација тако лоше функционира или је тако партизански оријентирана, да није доспела да побере него само један део пореза. Осим тога познато је да у многим крајевима неке порезне администрације нису ни расписале неке порезе, или само на један део порезовника.

Питање изједначење пореза није код нас само питање да за читаву државу вреди исти порезни прописи, колико у томе да се ти прописи једнако примењују у свима крајевима

државе. Познато је још да од пореза на ратне добитке који је вредио за читаву државу, у неким крајевима није убрано ни једне једине паре, и ако је било доста особа које су морале потпасти под тај порез. Уредити порезне администрације и ослободити их сваког партизанства, исто је толико важно колико и начелно изједначење пореза. Јер у задњој анализи, за појединог порезовника од одлучне је важности колико он фактично плати на непосредним порезима, а не колико би он имао платити.

Изједначење пореза, барем на папиру, даде се веома лако провести. Ми смо већ имали неколико закона који су доношени на брзу руку, који су се у пракси показали немогући, па и донети један порезни закон за који се од привредних корпорација тражи да се о њему изјаве у року од 8 дана, није ствар доста тешка, у колико је наравно Народна Скупштина вољна да ту основу, уз евентуално неке измене учини законом. Али тај закон провести у дело, да се он једнако примењује у свима крајевима наше државе и једнако према свима, није ствар која се даде провести преко ноћи. Ми се оправдано бојимо, да ће још за дуги низ година и успркос јединственог порезног система, фактични порези у појединим крајевима бити различити и да сваки крај и сви појединци неће бити погођени према њиховим економским приликама. Словенија, која има најбољи чиновнички апарат плаћаће и у будуће највише пореза, исто тако Војводина која има велики проценат неславенског становништва, према којему се има најмање обзира и за које се држи да морају највише допринети за уздржавање ове државе.

Модерни непосредни порези ослањају се на личне и реалне порезе. Док у неким државама преовлађују лични порези, у другим опет преовлађују порези по приходу, који опет имају свој ослон у реалним добрима, већ према томе како су политичке, културне и социјалне прилике појединог краја. Државе са развијеном привредом, тежиште порезног система постављају на личним порезима, у првом реду на порез на укупни доходак, препуштајући чак порезе на приходе самоуправама; државе претежно аграрног карактера изградише систем пореза по приходу, уколико главни ослон налазе у посредним порезима.

Према садржају четврте основе закона о непосредним порезима, ми би спадали у ред напредних нација будући ће у нашем новоме порезном систему, порез на укупни доходак бити главни порез, дапаче кичма читавог система непосредних пореза. Несмета ништа што смо ми претежно аграрна земља, што је добра половина становништа аналфабета и што према томе налази се у физичној немогућности да удовољи многим формалностима који су везани са системом пореза на укупни доходак. Оценити свој укупни доходак у току једне године, није у већини случајева кадар учинити ни један средњи привредник, па је тешко веровати да ће то моћи учинити оне стотине и стотине хиљада сељака које ће по овој законској основи подпадсти под тај порез. Баш ради тога бојимо се да ће овај порез задати толико посла и толико окапања, да ће његова provedба ударити на стотину потешкоћа. Поготово ће то бити случај у Србији и Црној Гори, које тај порезни систем још не познају, па према томе ни само чиновништво није дорасло том порезном облику.

Порези по приходу имају служити по мотивацији саме основе, да боље погоде фундиране приходе који су сумарно изказани у порезу на укупни приход. Према томе за разлику о досадашњег стања у пречанским крајевима, порез на приходе из службовног односа (државни и приватни чиновници) долази само код укупног доходака а не и код надолундбеног пореза по приходу.

Као порези на фундиране приходе долазе, порез на:

- а) приход од земљишта
- б) приход од зграда
- в) приход од рента
- г) приход од подузећа, радња и занимања.

Друштва обвезана на јавно полагање рачуна, која би иначе подпала под категорију г) посебно су опорезована и за њих вреде посебни прописи.

II. Порез на укупни доходак.

Како смо већ нагласили, темељ читаве порезне реформе, како ју замишља министарство финансија лежи код пореза на укупни доходак. Слични порез заведен је у крајеве који су били саставни део Аустрије још законом из године 1896,

а у Хрватској, Славонији и Војводини заведено је за време рата. Према томе овај порез долази као посве нови порезни облик једино у крајевима Србије и Црне Горе, који порез на укупни доходак још не познају.

Порезни систем модерних држава почива у главном на порезу на укупни доходак. Данас је главни захтев савременог опорезовања да је он не само пропорционалан него и прогресиван, то јест да појединац допринаша за покриће државних потреба према својим економским приликама. Средње ситуирани има више да допринесе од слабо ситуираног и то не само апсолутно него и пропорционално више већ према његовом укупном приходу, а добро ситуирани опет пропорционално више од средње ситуираног.

Прогресивност у порезном систему даде се најлакше провести код пореза на укупни доходак, будући да се овде имају у виду сви моменти из којих се види укупан приход појединог порезовника па се овде и даде провести систем прогресивности. У свим државама у којима је заведен порез на укупни доходак, заведен је и систем прогресивности, премда су наравно границе те прогресивности веома различите и знатно варирају. Наш Устав у чланку 116 одређује да порезни систем мора да је прогресиван, па је већ ради тога овај порезни систем требало прво завести у читавој држави, а друго провести га као прогресиван порез.

Већ обзиром да је порез на укупни доходак темељ опорезовања, наравно је да осим изнимака које су у самом закону тачно наведене, нитко не може бити ослобођен тог пореза. Према томе у нашој држави, осим страних дипломатских заступника, инвалида ради својих инвалидских пристојаба, ђака ради својих штипендија, разних мировинских фондова и сличних институција, свако је подложен овоме порезу, у колико његов укупни годишњи доходак достиже износ од Дин 3.600.

Иако је порез на укупни доходак опћенито тако замишљен да му нитко не може избјећи ипак има неких граница преко којих се не може прећи. То је такозвани егзистенц-минимум, наиме онај износ који је апсолутно потребит за најчеднији начин живота. Опорезовати и приходе испод овог минимума, значило би у првом реду опорезовати и оне који

по својим економским приликама нису у стању ни да себе пристојно уздржају, а осим тога прикупљење пореза од таквих порезовника било би прескупо, будући да би рад порезних чиновника око разреза тог пореза као и око његове уплате, обзиром на минималне износе, запао државу више него што би изнашао сам порез.

Водећи рачуна о томе, све државе које су завеле порез на укупни доходак, ослобађају од овога пореза сва она лица који имају мањи доходак, него што се треба за најчедније живљење. И то не само ради тога што би убирање тог пореза код веома ниског укупног доходака било прескупо и у никаквом одношају према трошку којег би се имало око убирања тога пореза, него и из социалних обзира. Данас све државе имају знатно развијене индиректне порезе, као трошарине, царине, монополе и таксе који, обзиром што у првом реду погађају артикле који се конзумирају у масама, у знатно већој мери погађају слабо ситуиране слојеве него што је то случај са особама добро ситуираним. Исто тако монополне цене дувана и соли, најтеже погађају најслабије ситуиране слојеве. Према томе је посве оправдано ако се код пореза на укупни доходак, од истога ослобађају сва она лица чији доходак не прелази такозвани егзистенцминимум.

Наравно је опет да тај егзистенцминимум није у свим државама једнак. У аграрним државама редовито је нижи него у индустријалним, прво, јер су у аграрним државама животне намирнице далеко јефтиније, а друго, што у индустријалним крајевима народ стоји на једном вишем културном нивоу, па према томе и његове су потребе знатно веће.

У крајевима наше државе, који су и раније познавали порез на укупни доходак, били су ослобођени од овога пореза сва она лица чији укупни доходак није прелазио износ од 800 златних круна. Обзиром на садашњи ниво цена, 800 златних круна одговарали би износу од 12.000 динара, што значи три и по пута више него што је предвиђено овој у законској основи.

Пре рата државе које су имале порез на укупни доходак, имале су егзистенцминимум који је далеко већи од онога којег ми намеравамо увести. Тако су крајеви Немачке одредили тај износ са 600 (Баварска) до 900 (Прусија) марака

Разни кантони Швајцарске имали су егзистенцијум од 1000 до 2000 франака, Холандија 650 гулдена, а исто тако и остале државе.

Од држава које су у последње време реформирале порез на укупни доходак одредиле су егзистенцијум Чехословачка са 6000 круна, а република Аустрија са 1200 шиллинга, што одговара протувриједности од 10.000 динара.

Јасно је да је минимум од 3600 динара пренизак. Држимо да је, обзиром на данашње прилике тешко наћи у нашој држави особе чији месечни доходак не изнаша 300 динара. Будући да се по овој законској основи укупном приходу главе обитељи прибрана и укупни приход свих чланова те обитељи, то држимо да ако се овај порез тачно распише, да неће бити кућанства у нашој држави које ће бити ослобођено плаћања овога пореза. Другим речима то значи, да најмање 2.000.000 кућанства мораће подпасти под овај порезни облик. Обзиром на нашу порезну администрацију, поготову ону у крајевима у којима се овакав порез досада није подржавао, значи да порезни уреди никако неће доспевати да на време разрежу овај порез, па ће тако настати такво нагомилање посла да овај порез неће плаћати ни они који би га иначе могли и морали плаћати.

Како смо уводно рекли, на непосредне порезе одпада код нас само 13% свих државних примитака па смо ми у том погледу сигурно једна од оних држава која је своје приходе кроз поставила на индиректне порезе. Наше су царине доста високе, трошарине на многе предмете дневног консума много више него у другим државама, цене монополских артикала не заостају за ценама у другим државама, а у таксама сигурно носимо рекорд. Према томе слабо ситуирани слојеви, консумирајући увезену робу, монополске артикле и робу која подпада под трошарину, плаћају далеко више пореза него што би то могли обзиром на њихове економске прилике.

Задаћа је пореза на укупни доходак, да погоди само оне слојеве који располажу са знатнијим доходком, и који према томе, консумирајући разне монополске, царинске и трошаринске артикле не допринашају онолико за државне потребе колико би, обзиром на своје прилике могли допринети. Обзиром на цене животних намирница, никако се не може казати,

да оне обитељи које имају укупни доходак од 3600 динара налазе се у таквом положају да могу плаћати и порез на укупни доходак. Осим тога убирање тог пореза код особа који располажу са тако малим укупним доходком стајало би државу доста скупо, у неким случајевима и више него што би изнео и сам порез. Будући да порезни кључ за укупни доходак до 5000 динара изнаша 2 и $\frac{1}{2}\%$, то би таква кућанства морала плаћати годишње по овом порезу најмање 90 динара.

Из изнесенога, као и обзиром на егзистенцијум који вреди у другим државама тражимо да се тај и код нас повиси и да изнаша најмање 6000 динара. Ни тај износ не би био довољан, ну ипак водимо рачуна о потребама наше државе као и ниском стандарду живота који важи у широким слојевима нашега народа.

Поред егзистенцијума важна је и прогресија овога пореза. Према основи та прогресија изнаша:

од првих започетих	5.000 — динара	са	2.5%
„ наредних започетих	15.000 —	„	4.5%
„ „ „	20.000 —	„	6.5%
„ „ „	25.000 —	„	7.0%
„ „ „	35.000 —	„	8.5%
„ „ „	50.000 —	„	10%
„ „ „	100.000 —	„	11%
„ „ „	150.000 —	„	12%
„ „ „	200.000 —	„	13%
„ „ „	400.000 —	„	14%
„ преко износа од	1,000.000 —	„	15%

Ова прогресија, ако је сравнимо са предратном прогресијом изгледа превелика. Ну ако узмемо у обзир, да су после рата државни издатци далеко већи него што су били пре рата и да те издатке у првом реду имају да подмире боље ситуирани слојеви, онда се морамо помирити и са оваквом прогресијом. Осим тога морамо узети у обзир, да се приход од рецимо 100.000 динара као не опорезује са 11%, тако да би порезник са таквим приходом морао платити 11.000 динара, већ се првих 5000 динара опорезује са 2.5%, затим 15.000 са 4.5%, онда 20.000 са 6.5%, затим 25.000 са 7%, а остатак од 35.000 са 8.5%, тако да укупни порез изнаша не 11.000 динара, него само динара 6.650.

Осим тога не смео заборавити, да се на порез на укупни доходак не могу у будуће ударити било који прирези, па тако ни самоуправе, у првом реду општине неће моћи више да на овај порез одређују прирез који је у много случајева изнашао неколико пута више него сам порез, па никакво чудо што је доста пута порез изнашао више него сам доходак. Које онда чудо да је порезни морал био низак, веома низак. Превисока порезна стопа, сили порезника да у много случајева у кривим пријавама и затајивањима тражи излаза испод несносног порезног терета.

Прогресија у другим државама знатно је већа и доста пута достиже и половину укупног прихода па тако често сличи више конфискацији него порезу. Тако примерице изнаша прогресија у

Немачкој од 10% до 60%

Аустрији од 6% до 45%

Чешкој од 1.6% до 46.9%

Маџарској од 1% до 40%

Пољска од 2% до 60%

док у Великој Британији, класичној земљи пореза на укупни доходак, прогресија, инцлусивно „income tax“ иде до 52.5%.

Кад уочимо прогресије у горе наведеним државама морамо признати да наша прогресија, и ако је висока није превисока, бар ни издалека не да се успоредити са прогресијом у другим државама. Додуше у ово последње време, у неким од ових држава прогресија је већ и ради порезног морала нешто снижена, ну ипак је неколико пута виша од прогресије која је код нас предвиђена.

Што се тиче саме раздеобе порезног кључа код појединог износа, дало би се ту много тога приговорити. У сваком случају прогресија код нижег укупног доходака морала би полаганије расти него што је у основи, зато би прогресија код већег укупног прихода опет могла бити већа.

Према томе закључак би био следећи: и успркос потешкоћа на које ће овај порезни систем код нас наићи, њега треба апсолутно увести и све подузети, особито у порезној администрацији, да он у будуће буде наш главни непосредни порез и главни ослон наших државних финансија уопште. Егзистенцијум треба повисити на најмање 6.000 динара. Тиме држава не би много изгубила, будући да трошак код оних

који имају најнижи минимум доста пута више изнаша него сам порез; поготово кад је предвиђено да разрез пореза врше сами порезни уреди. Прогресију треба у толико изменити да постотак пореза полага није расте код мањег укупног доходака а јаче код већег укупног доходака. У саме измене код расписа и убирања овог пореза овде наравно не улазимо.

III. Порези на приход.

Модерна финансијална знаност, и ако учи да тежиште непосредних пореза мора искључиво да лежи код пореза на укупни доходак, ипак тражи да се фондирани доходак и поред опорезовања код укупног доходака посебно још опорезује. И справом. Порезовник који има приход од зграда или земљишта у износу од рецимо 50.000 динара, није у истом положају са порезовником који тај приход има из свог службеног одношаја. Док је код првога тај приход готово скроз осигуран, и тешко да се смањи, код другога тај његов приход зависи од његове радне способности, тако да код дуже болести, он лако може да остане без те заслужбе. Док онај који има приход из зграда и земљишта, скоро сав тај приход може мирне душе да потроши, а онај који има приход из службеног одношаја, мора, или да штеди, или да плаћа премије осигурања, да се тако заштити од евентуалних последица неспособности за рад. Према томе, економска позиција једног и другога порезовника није иста, па будући да онај који има свој приход из фондираних добара налази се у далеко повољнијем положају, праведно је и оправдано да он у име пореза и више допринаша.

Два су начина како да се јаче опорезују она лица која имају фондирани доходак. Први би начин био да се, поред пореза на укупни доходак заведе порез по приходу (на земљиште, зграде, индустријално-трговачку делатност, ренте) а други, да се заведе порез на иметак, који би имао индиректно погодити фондирани доходак. Порез по приходу старијег је датума, дапаче он је постојао и онда кад пореза на укупни доходак још уопће није ни било, док је порез на иметак уведен тек у последње време. Многе државе опорезовање укупног доходака задржале су за себе, док су опорезовање по приходу препустиле самоуправама и тиме донекле провеле

неко разграничење између пореза које убира држава, и пореза које убира самоуправа.

Оне пак државе које су се налазиле у прекарним финансијалним приликама, завеле су и порез на иметак, који, иако је био низак (испод 1% укупне имовине) могао је код богатих држава да донесе знатне приходе. Неке опет државе, поред пореза на укупни доходак и пореза по приходу, завеле су и порез на иметак, тако да је фундирани доходак био двапут посебно опорезован. А како су и самоуправе имале право, којим су се оне и обилно служиле, да на државне порезе ударе своје прирезе, то се је често догађало да је, збројивши све те порезе и прирезе, од којих ни један сам по себи није био тако превисок, висина свеукупног пореза била већа од самог прихода те да се је, уколико се није правило криве пријаве, порез плаћао не из прихода него из иметка.

У пречанским крајевима до најскоријег времена постојао је, поред пореза на доходак, и порез на приход и порез на имовину са свим општинским прирезима, па је тако порезно бремене управо било несносно и онемогућивало сваку успешну привредну делатност. Србија и Црна Гора, које бар нису имале порез на иметак, пролазиле су и у том погледу знатно боље.

Нова основа има ту предност што укида порез на иметак па је тиме у пречанским крајевима ситуација знатно олакшана. Код пореза по приходу којег убира држава, а самоуправе имају право да ударају своје прирезе, опасност је у томе што максимална висина тог приреза није утврђена, будући да још увек прети опасност да ће услед високог приреза појединих општина у неким крајевима ти порези бити превисоки. Осим тога ни изједначење пореза неће бити потпуно постигнуто баш ради тог неједнаког општинског приреза. Према томе требало би, или у најскорије време донети један закон о финансијама самоуправа, или пак ограничити прирезе које поједине самоуправе смеју ударити. Понављамо, без регулације финансија самоуправа, нема ни говора о изједначењу пореза. Место разлике у порезу, које је досад било између провинције и провинције, у будуће имаћемо разлику између области и области, те између појединих општина исте области, већ према томе како ће изгледати самоуправни прирезе.

1) Порез на приход од земљишта.

Удовољити захтеву за изједначењем порезних терета у читавој држави, најтеже је код пореза на приход од земљишта. Порез на приход земљишта, ослања се данас скоро у свим државама на чистом катастралном приходу. Међутим у Србији и Црној Гори, такав катастар не постоји и док се заведе проћи ће најмање десет година. Према томе требало је за Србију и Црну Гору створити нешто сличнога, будући да се порез на приход од земљишта и по овој основи ослања на чистом катастралном приходу. Ствар није лоше замишљена само се бојимо, да ће провидба бити лоша и да ће процена катастралног чистог прихода, бити далеко слабија од правог прихода. Према томе ако та процена буде далеко испод реалности, изједначење пореза код земљишта неће бити проведено све тако дуго, док се и у Србији не изради катастар и не утврди чисти приход.

За крајеве који су и раније имали утврђени чисти катастрални приход, предвиђено је да се овај има валоризирати и то узевши у обзир цене аграрних продуката у времену од 1. јула 1925. до 30. јуна 1926. Обзиром на осцилације у ценама аграрних продуката ми држимо, да је било далеко згодније да се је остало при предратном чистом катастралном приходу, а да се је увео један мултиликатор, који би се тако дуго, док се цене сасвим не стабилизирају, утврђивао сваке године код доношења буџета.

Висина пореза одређена је са 20% чистог катастралног прихода што одговара порезном кључу и у другим државама.

2) Порез на приход од зграда.

Код овог пореза осим висине порезне стопе главно је питање на колико су година новоградње ослобођене пореза. Будући је у интересу целокупности, специјално у већим местима, да се подиже што више станбених зграда, то се новоградње на неколико година ослобађају од пореза. Тиме што су ослобођене пореза новоградње су за прво време рентабилније од старијих зграда па се тиме настоји деловати на подизање нових зграда. Док су се раније само новоградње у већим центрумима ослобађале од пореза, у овој основи предвиђено је ослобађање у свим местима без обзира на величину

места. За мерило, како ће се дуго поједина новоградња ослободити пореза, узето је величина зграде. Тако су приземне зграде ослобођене за 5 година, једнокатнице на 10, двоспратне на 15, а трокатнице и више на 20 година. Ми држимо да је ово питање тиме довољно решено, будући да ће се у већим местима, услед овог ослобођења подизати претежно трокатнице, што је само у интересу изградње наших градова.

За пореску основицу узета је годишња кирија код оних зграда које се изнајмљују, а код зграда које нису изнајмљене најамнина која би се дала постигнути да је зграда изнајмљена.

Порез се одмјерује од најамнине, одбивши трошак одржавања, управе и амортизације. Узето је да ти трошкови изнашају:

а) у Београду, Загребу, Сарајеву, Љубљани, Новом Саду и Земуну 20% кирије;

б) у осталим градовима и бањама 25% кирије;

в) у селима 30% кирије.

У колико се има у виду трошак око издржавања зграда и амортизација, није оправдано да се у великим градовима одбија за такве трошкове мање него у селима, будући да се у већим местима, обзиром на захтеве станара трошкови уздржавања далеко већи. Ну обзиром на чињеницу да је станарина у већим местима далеко већа него у мањим, оправдано је да се у већим местима од износа станарине пропорционално мање одбије у име трошка и амортизације.

Висина пореза предвиђена је са 20% од годишње фактичне или процењене најамнине. Уколико самоуправни прирези не буду превисоки, тај порез не би био висок, будући да смо и пре рата у појединим градовима Аустрије, имали порезе на зграде који су досизали 33% најамнине.

3) Порез на приход од предузећа, радња и занимања.

Кад се већ фондирани приход од зграда и земљишта посебно опорезује, онда је скроз оправдано да се посебно опорезује и фондирани приход од предузећа, радња а донекле и занимања. Будући да једно трговачко и индустријално предузеће, или једно слободно звање није тако фондирано као земљиште и зграде, оправдано је да порез на приход из ове делатности изнаша нешто ниже него што је порез на приход

из зграда и земљишта. Код овог пореза основа закона дели три категорије.

а) У прву категорију долазе трговачка, индустријална, занатска у колико раде са више од 2 намјештеника, затим банкарска, хотелска, транспортна, агентурна и слична предузећа и порез изнаша 12% од годишњег чистог прихода.

б) У другу категорију долазе адвокати, лекари, архитекти и инжињери, уметници, приватни учитељи, музичари и слични и плаћају 8% укупног годишњег прихода,

в) у трећу категорију долазе служници, радници по акорду, надничари без сталног намештења и слични а плаћају 2% од свог годишњег дохода.

Особе које су у сталном службеном одношају, дакле чиновници државни, самоуправни и приватни не подпадају под овај порез па према томе они плаћају само порез на укупни доходак. Ми квитирамо то становиште и налазимо да је за чиновнике потпуно доста ако плаћају порез на укупни доходак и да не треба да плаћају још и порез из такозваног фондираног дохода. Ну не можемо никако разумети, да примерице приватни учитељи и музиканти, поврх пореза на укупни доходак морају плаћати посебан порез у износу од 8% њихових укупних берива, а надничари морају плаћати посебан порез у износу од 2% њихових годишњих прихода. Један директор једне творнице, један генерални директор једне банке, не плаћа тај порез, а плаћају га такве особе које по свом звању спадају у типичан ред интелектуалног пролетера. Једна особа из привредног живота, па износа његова плата и неколико стотина хиљада динара не плаћа осим пореза на укупни доходак никакова пореза, а један приватни учитељ или један свирач из једног ноћног локала, ако имају годишњи приход од 50.000 динара морају поред одговарајућег пореза на укупни доходак да плате и порез из прихода од занимања посебно 4000.— динара. Што се тиче фондираног прихода онда су особе у сталном службеном одношају у далеко бољем положају, будући да по обртном закону оне и у случају болести за дуже времена примају своја берива и имају право на пенсију, док приватни учитељи, музиканти и радници, сутрадан по обољењу налазе се упућени на јавну помоћ. Опорезовање овакових особа по-

себним порезом на приход из занимања тако је неправедно и антисоцијално, да Народна Скупштина мора безусловно да га укине. Задржавање оваковог пореза за слична звања, а од њега ослободити оне особе који из службеног одношаја имају приходе од неколико стотина хиљада динара, тешко би бламирало наш углед и у страном свету, будући да би дали доказе антисоцијалности.

4) Порез на рентије.

Ми искрено сумњамо да ли је наша привреда на том нивоу развитка, да може опорезовати и приход из рента. Капитализам и рентијере треба тек имати, да се из тога може створити знатно врело државних прихода. О овој основи примјерице предвиђено је да од камата на улоге мора се плаћати порез уз износ од 10%. Улози код новчаних завода који су за време инфлације били по својој стварној вредности пали на минимум, почињу полагано да се подижу. Формирање нашег властитог домаћег капитала, предувјет је за наш економски напредак, па то формирање треба у сваком погледу фаворизирати. Питање је дали тако високи порез, којему још треба придодати инвалидски и коморски прирез, повољно делује на формирање нових капитала.

Овај порез плаћали су досад сами новчани заводи па ће га плаћати и у будуће. Ну за то ће они, будући да га ипак сами не сnose, или улагачима одобравати нижи каматњак него што би га иначе одобравали, или ће својим дужницима рачунати виши каматњак него што би иначе рачунали. Ми се сви тужимо на велики неразмер између дебетног и кредитног каматњака наших новчаних завода; Народна Банка често у том погледу куша да интервенира, међутим ми видимо да сама држава са порезом на ренте у првом реду подржаје тај диспаратет. Обзиром да код нас приход од пореза на ренте може веома мало да донесе, тим мање што се дивиденде дионичарских друштава по овом порезу не опорезују, будући да порез већ плаћају сама друштва, па би опорезовање дивиденде значило једно двоструко опорезовање, ми би у интересу тако потребитог формирања властитог капитализма предложили да се овај порез, или сасвим укине или порезна стопа знатно редуцира. Припомињемо да прије рата у држа-

вама у којима се је убирао порез на ренте, овај је изнашао највише 2 до 4% и тек поратне прилике натерале су неке државе да овај порез повисе на 10 и више%. Ну док то могу радити државе које имају веома развијени капитализам и читав сталеж који живе од ренте, не можемо то ми подузимати који смо у том погледу тек у првим почетцима.

За ренте из других одношаја (камате од зајмова, личне ренте, закупнине) порез изнаша 15%, па обзиром на инвалидски и коморски, порез, свеукупни порезни терет прелази и 20%, што је за наше прилике више него превише.

У члану 66 основе закона није предвиђено да се ослобађа од порезе на ренте и иноземан капитал који је дан на кредит разним нашим привредним подuzeћима, изравно или посредовањем наших новчаних завода. Дапаче у члану 75 одређује се, да ако поверилац не станује на овдашњој територији плаћа га дужник, одбијајући разрезани порез од суме дужних камата.

Аутор овога чланка законске основе, показује веома мало разумевање за потребе и положај наше привреде. Ми смо више него икад упућени на иноземни капитал и једино помоћу иноземног кредита бити ће могуће подигнути нашу привредну делатност и нашем народу утрти нове путеве благостања и напредка. Иако се у чланку 75 говори, да дужник има веровнику код исплате камата одбити плаћени порез на ренте, зар ико тко позна прилике може и помислити да ће иноземство хтети да сноси тај порез. Оно кад нам даје кредите, даје га уз унапред одређени каматњак и није вољно да дозволи било какав одбитак. Потражња је за капиталом тако велика у читавоме свијету да капитал сигурно не ће улазити у онакове земље где још мора и порез сносити. Последица ће бити да ће тај порез стварно сносити сам дужник и да ће му страни капитал за износ пореза бити скупљи. Порез код овакових послова, будући да не узима форму улошка на штедњу изнашат ће 15% од зарачунате камате. Каматњак који нам данас зарачунава иноземство изнаша 8% па будући да се на тих 8% има још зарачунати 15% пореза то ће иноземни капитал поскупити за 1.2%. А ако прерачунамо и коморски и инвалидски порез, који и по новој основи остају и даље на снази, то ће свеукупни порез изнашати око 2% добивеног

кредита, па ће према томе кредит за нашег привредника бити 2 % скупљи него што би иначе био.

Ми не требамо само страног капитала, ми морамо настојати да нам тај капитал буде и јефтин. У иноземству не уживамо бог зна који глас, за то су нам подељени кредити и скупи, а ми сада долазимо са таквим порезним реформама које ће тај скупи кредит још поскупити за 2%. То су последице, кад се такве основе израђују лих по чиновницима без контакта са привредним свијетом.

IV. Порез на добитак предузећа обвезаних на јавно полагање рачуна.

Од свих порезних облика које предвиђа ова реформа, најмање смо задовољи са основом пореза на добитак друштава обвезаних на јавно полагање рачуна. Изгледа нам, да се није ни најмање водило рачуна, не о нашим специјалним потребама и о тенденцији нашег привредног развитка, него ни о развоју овог порезног облика у државама у којима је већ заведен. Изгледа нам, да се при изради овога дијела законске основе имало пред очима, ако не уништење а оно барем стварање потешкоћа за деловање овакових друштава. Да је та основа израђена за и одмах после рата, кад су поједина друштва обвезана на јавно полагање рачуна била у положају да исплаћују баснословне дивиденде, још би могли разумети неке уставне и прописе који се налазе у овом делу закона. У кратко оцењено изгледа, да је овај део законске основе управо изравно наперен против друштава обвезаних на јавно полагање рачуна, дотично против дионичарских друштва као на најважнији део овакових предузећа.

Посебно опорезовање друштава обвезаних на јавно полагање рачуна новијег је датума. Раније, док таква предузећа ни нису играла тако пресудну улогу у привредном животу поједине нације, овакова друштва била су опорезована у склопу осталих трговачких, индустријалних и сличних предузећа и по кључу који је важио за таква предузећа, без обзира да ли су то инокосне или друштвене фирме. Тек у последње време многе државе почеле су, да та предузећа засебно опорезују и то већином ради тога, што овакова друштва, будући да су присиљена да свој биланс и свој пословни успех јавно

објаве и предложе на одобрење својим члановима, дотично дионичарима, дају једну нарасе згодну базу за опорезовање. Поготово кад се већ покаже тенденца, да се главни део индустријске, трговачке и финансијалне делатности концентрира код овакових подuzeћа. Данас се већ скоро може казати, да према принципима на којима почива опорезовање овакових друштава, може се судити о опорезовању привредне делатности уопште.

Главна је карактеристика овакових друштава, а о томе мора се специјално водити рачуна кад се утврђује порезна стопа, што она већ обзиром да морају јавно излагати своје биланце, који опет служе темељем за одмеривање пореза, морају да искажу тачан успех свога пословања. Док једном спретном појединцу, може лако успети да порезне власти у толикој мери завара да искаже, а тиме и опорезује само један минималан део свога добитка, код друштава обавезних на јавно полагање рачуна то је далеко теже. Теже је већ и из тога разлога што те биланце и ти пословни успеси морају бити одобрени од чланова, дотично од дионичара, па ће ови већ водити о томе рачуна да им равнатељство не исказује неисправне биланце.

Па и онда кад поједина друштва, у првом реду дионичарска, не исказују сав чисти добитак него настоје да ојачају разне тајне резерве, тај неисказани добитак не иде изгубљен за државни фискус. Он га евентуално неће опорезивати исте године, али ће га за то опорезивати касније кад друштво код слабог пословног успеха буде присиљено да посегне за тајним резервама. У томе, да се не може *поделити* ни најмањи добитак да није исказан и опорезован, лежи највећа гаранција да друштва обавезана на јавно полагање рачуна у најмањој мери могу да избегну непосредним порезима.

По нашој законској основи, под овај порез подпадају не само дионичарска друштва него сва друштва обавезана на јавно полагање рачуна која имају своје средиште на нашем територију, затим тековинска подuzeћа државе и самоуправа, те филијале иноземних правних лица.

База је опорезовања чисти добитак пословне године, по стању које се показује у биланци састављеној за протеклу по-

словну годину. Од овога износа, као што је то и код других држава, одбијају се извесне ставке као што је ажија код емисије нових дионица, пренос добитака из раније године који је већ опорезован, разне субвенције у колико их ужива те по главној скупштини одобрени губитак на неплаћеним потраживањима. Са друге стране овом се износу морају прибити поједини износи, као губитак раније године, тантијеме, порези на плате намештеника, дарови и слично. У оцену појединих ставака које се на изказани чисти добитак имају одбити, или прибити овде не улазимо, будући да би нас то далеко одвело.

Нас, а и јавност највише интересира, по којему се кључу опорезује добитак друштава обвезаних на јавно полагање рачуна. Ми смо видели, да се по овој законској основи приход од предузећа, радња и занимања опорезује са 12, 8 и 2% од чистог прихода, па према томе да се и код нас, како је то случај у многим другим државама, приход друштава обавезних на јавно полагање рачуна опорезује по истим критеријама како се опорезује приход појединог привредника. Наша друштва плаћала би у име пореза на приход највише 13% чистог прихода.

Међутим је по нашој основи скроз другачије. Ми најпрво делимо у индустријска и рударска предузећа, који порез плаћају по једном нижем кључу и остала предузећа обвезана на јавно полагање рачуна која плаћају по вишем кључу. То диференцирање могли би још разумети ако водимо рачуна о томе, да се жели фафоризирати домаћу индустријску и рударску продукцију, па јој се, осим осталог излази у сусрет и код опорезивања. Потешкоћа је код тог диферцирања у томе, што данас, код концентриране привредне делатности, не може се увек тачно делити која све предузећа иду у индустријску делатност, поготово је то тешко код оних предузећа која се поред властите продукције баве и трговањем туђе робе.

Порез на приходе друштава обавезних на јавно полагање рачуна може бити сталан (примерице 10, 12 или 15% чистог добитка без обзира на рентабилитет), а може бити променљив кад наиме висина порезног кључа зависи о рентабилитету предузећа. Наша законска основа води рачуна о рентабилитету па према томе порез изнаша:

рентабилит у % властитих средстава	код индустријалних предузећа	код осталих предузећа
10 ^o / _o	15 ^o / _o	20 ^o / _o
15 ^o / _o	17 ^o / _o	22 ^o / _o
20 ^o / _o	19 ^o / _o	24 ^o / _o
25 ^o / _o	21 ^o / _o	26 ^o / _o
30 ^o / _o	23 ^o / _o	28 ^o / _o
преко 30 ^o / _o	25 ^o / _o	30 ^o / _o

од израчунатог чистог добитка. Према томе, уколико једно предузеће ради са рентабилитетом од преко 30°/_o, порез изнаша 30°/_o израчунатог добитка, који је нота бене редовито знатно већи од изказаног, будући да су ставке које се имају прибити знатно веће од ставака које се могу одбити. Узмемо ли сада инвалидски и коморски порез који остају и даље, затим и општински прирез, ми видимо да ће неким предузећима бити немогуће да исказују знатније добитке.

Кад би ти евентуално исказани велики чисти добитци били реални ми би још и могли концедирати такво опорезовање. Ну ми имамо старијих предузеће, која у ово последњих година своју дионичку главницу нису новим емисијама знатно разводнили, па ако ови евентуално и плаћају већу дивиденду није тиме речено да плаћају више него што су раније плаћали. Ако се на једну предратну дионицу од 100 динара номинале добивало у име дивиденде рецимо 5 динара и ако се данас на такову дионицу, а у претпоставци да нове дионице нису биле емитиране добије у име дивиденде и 30 динара, онда се ипак добије знатно мање него пре рата будући да је куповна снага предратних 5 динара била знатно већа од садашњих 30 динара. Па ипак таково би предузеће плаћало пробитиван порез од 30°/_o израчунатог добитка премда је рентабилитет знатно мањи.

Без provedбе закона о валоризацији биланца нема ни говора да би поједина друштва своју биланцу и свој пословни успех могли исказати у таквом светлу, да би они без даљега могли служити темељем опорезовања. Док поједина друштва још увек морају своја властита средства изказивати далеко слабијим него што су у истину, рентабилитет ни у којем случају не може да служи као темељем за опорезовање, будући да старија предузећа далеко лошије пролазе од нових, која све

позиције биланце имају у данашњим динарима. А до закона о валоризацији ми смо још далеко јер оно што је министар Крајач предложио Народној Скупштини далеко је од једне исправне валоризације будући да предвиђа валоризацију само за инвестиције извршене до 1918, а праве инвестиције извршене су код многих подuzeћа тек касније. Осим тога, мултипликатор код валоризације ни из далека не одговара правом стању.

Последица опорезовања по рентабилитету биће, да ће дионичарска друштва у пречанским крајевима бити далеко јаче опорезована него иста таква друштва у Србији, а то ваљда није интенција једног закона који иде за изједначењем. Два индустријална дионичарска друштва једно у Србији са предратном главницом од 1,000.000.— динара, а друго у пречанским крајевима са предратном главницом од 1,000.000.— круна, имају чисти добитак од 100.000.— динара. На порезу плаћало би оно у Србији, на бази 10 постотног рентабилитета по кључу од 15% или равно 15.000.— динара наравно без свих приреза. У пречанским крајевима, будући да то друштво има сада исказану главницу од 250.000.— динара опорезује се на бази рентабилитета од 40% (добитак од 100.000.— динара на 250.000.— динара главнице) па тако порезни кључ изнаша 30%, а сам порез 30.000.— динара, дакле равно дво-струко. То је ето једна од последица опорезовања по принципу рентабилитета.

Опорезовање по рентабилитету које је некад било толико у моди данас се сукцесивно напушта и поновно се увађа опорезовање по сталном кључу. Порез на друштва обвезана на јавно полагање рачуна не може бити прогресиван из једноставнога разлога јер он није порез на укупни доходак него чисти порез по приходу, код којег пореза нема прогресије. Ако поједино друштво добро просперира, прогресија долази до изражаја код укупног прихода појединог дионичара који сада исказује већи укупни доходак. Исто тако како је порезни кључ једнак ако један приватни индустријалац ради са рентабилитетом од 10 или од 50%, исто тако мора бити једнак и кључ и за друштва обвезана на јавно полагање рачуна. У противном случају, једно дионичарско друштво које има главницу од милијон динара а зарадило је 300.000 динара, има да

плати порез од 30% или 90.000 динара (без приреза) док приватник са истим капиталом и истим профитом плаћа порез од 12% или само 36.000.— динара.

Дионичарска друштва данас су најзгоднија форма за акумулацију капитала. Без дионичарских друштава, немогуће је замислити већа подuzeћа, будући да приватници немају толико расположивог капитала. Ми у интересу нашег привредног развитка морамо све подузети да оснивамо и омогућимо оснивање што већег броја дионичарских друштава, а ето ми долазимо са таквим порезним системом који ће онемогућити оснивање нових дионичарских друштава, а присилити на ликвидацију многа која су већ ту.

Прогресивни порез на друштва обвезана на јавно полагање рачуна могу евентуално провести нације које имају ту форму асоцијације капитала тако развијену да се не требају бојати лоших последица оперезовања по рентабилитету. То не смеју радити нације са привредом која је тек у повоју и и где треба све подузети да се привредна делатност што више ојача, а она се може ојачати само интезивним оснивањем дионичарских друштава.

Немачка која је најпрва развила овај порезни систем и која је имала опорезовање по рентабилитету, у својој порезној реформи од 1925. укинула је опорезовање по рентабилитету и завела јединствени кључ од 20% чистог добитка (за нека подuzeћа, као хипотекарне банке, изнаша порез 10%). У Енглеској изнаша порез 5% чистог добитка без обзира на рентабилитет. Сједињене Државе Америке опорезују дионичарска друштва са 12.5% чистог добитка без обзира на рентабилитет, а Француска опорезује дионичарска друштва као сваку другу привредну делатност са 6% чистог добитка па ни ту нема опорезовања по рентабилитету. Према томе, опорезовање по рентабилитету задржано је поглавито у крајевима који су раније сачињавали Аустро-Угарску Монархију.

Већ сама чињеница, да изразито капиталистичке државе као што су Сједињене Државе Америке, Енглеска, Француска и Немачка, не опорезују друштва обвезана на јавно полагање рачуна по принципу рентабилитета него по једнаком кључу без обзира у којем омеру стоји добитак са главницом, говори јасно да ни ми не можемо завести такав порезни систем.

Према томе, у интересу нашег привредног развитка тражимо да се код друштава обвезаних на јавно полагање рачуна докине опорозовање по рентабилитету и да се заведе опорезовање по сталном кључу. Порезна стопа нека буде једнака као код инокосних подузећа дакле 10% чистога добитка, или ако се баш мисли да оваква друштва могу бити јаче опорезована, нека се удари нешто већа порезна стопа од рецимо 15%.

Уколико се пак жели остати код пројектираног система опорезовања, онда у сваком случају порезни кључ, у односу према перценту рентабилитета, треба знатно снизити. Исто тако треба старијим подузећима омогућити, да тачном валоризацијом своје биланце искажу тачну имовину, будући да ће у противном случају код њих рентабилитет бити свеђер већи него што је у истину, а према томе веће и порезно бремене.

Модерну привреду немогуће је и помислити без великих и јаких дионичарских друштава и све оно, што се из било којих разлога против њих подузимље, подузимље се и против властите привреде Народна Скупштина, код претресања овог порезног система нека има у виду интересе наше привреде и њеног развитка и нека не увађа порезе којима ми нисмо дорасли и које немају ни државе које су пионери модерног капитализма.

V. Прирези, инвалидски и коморски порез

У члану 7 основе закона о непосредним порезима, предвиђено је укидање свих досадашњих државних приреза, осим инвалидског и коморског приреза који се, како је познато убирају у форми приреза на државне непосредне порезе.

Систем приреза на већ постојеће порезе, увађа се у абнормалним приликама, кад наиме у најкраће време држави треба намакнути нових средстава а нема се времена и начина, било да се заведу нови порези, било да се промени порезна скала већ постојећих пореза.

Темељни порези који се данас убирају у нашој држави, не би били превисоки, да на те порезе нису ударени многобројни прирези, било државе било самоуправа, па ови у много случајева далеко више изнашају него сам порвобитни порез. Осим тога, будући да прирези често пута немају исту про-

порционалност или прогресију како је замишљена код данашња појединог пореза, порезна скала изгледа сасвим другачија од онога каква би била, да се је остало код интенција које су превладале код доношења појединог порезног закона. Из ових разлога, модерна финансијална знаност забацује систем приреза и тражи, да чим то прилике дозвољавају, ови се имају укинути, а порезна скала тако разделити да ће одговарати и државним фискалним потребама и социјалним постулатима који у том моменту превлађавају.

Државне потребе нису увек једнаке па према томе ни државни примитци и издатци не морају увек бити исти. Без обзира на рат и поратне прилике, који су на државне финансије ставили раније не слућене захтеве, и у нормалним приликама могу државне потребе да варирају па према томе треба да је и порезни систем тако еластичан да се прилагоди посебним приликама. Ту еластичност најбоље је решила Велика Британија, која код свог главног порезног система, ни није дефинитивно утврдила висину порезне стопе, него парламент код доношења буџета одређује која ће порезна стопа вредети за ту годину. Друге државе настоје подржавањем знатних благајничких резерва да покрију евентуалне веће издатке, дотично да надокнаде мање примитке.

Систем приреза требало је укинути и ради тога што је он у много случајева појединцу онемогућивао тачан преглед и тачно израчунавање свих његових порезних терета, па према томе доста пута није било могуће порезне терете тачно уврстити у калкулацију трошкова. Поготово кад је порезна администрација, како је то код нас случај тако спора, па поједине порезе, а тиме и разне прирезе распише тек неколико година унатраг. Које онда чудо, да у много случајева кад је порез расписан, дотично подужеће или већ не постоји, или економске прилике не дозвољавају утјерети такве порезе. Без разних приреза пореска ће администрација чим се нешто уживи у нови порезни систем, функционирати много брже и боље, па према томе неће ни бити толико порезних заостатака. Држава неће имати толико губитака на неутјеривим порезима, а привредни свет биће на чисто шта све има да плати у име пореза.

Према томе и за саму државу као и за појединце далеко је једноставније и боље, ако су и скале код појединих

пореза и више само кад нема разних приреза, него ако је темељни порез низак а онда се на тај ниски порез наниже велики број разних приреза. Финанцијални ефекат може евентуално бити једнак, и за државу и за порезовнике, ну код система приреза посао је далеко већи, а према томе већи су и трошкови. А не смемо заборавити да је једно од старих начела науке о порезима, да трошкови око разреза и убирања пореза, мора да су што нижи. Чим је повољнија релација између трошкова порезне администрације и износа који се убере на порезима, тим је бољи такав порезни систем.

Из ових разлога треба одобрити начело ове основе, да се укидају разни прирези, па ће према томе за будућност нестати сви они прирези који су у пречанским крајевима заведени за и после рата, а у Србији још и пре светског рата. Ну будући да држава треба знатне износе јасно је, да ће у будуће темељна порезна стопа бити знатно већа него што је то био случај пре рата. Док смо раније код пореза на укупни доходак рачунали са порезним кључем од само неколико процената, у будуће мораћемо рачунати са кључем од 15%. Јер то је јасно, порезна реформа мора рачунати тиме, да држава данас потребује далеко већих средстава него што је то био случај пре рата, и да та средства морамо и допринети.

Кад смо се већ решили да израдимо јединствени порезни систем за читаву државу, и кад смо одлучили да, укидањем свих приреза, порезни систем толико поједноставимо, да ће он у будуће бити једноставан и прегледан, онда никако не разумемо зашто се не укидају инвалидски и коморски порез. Јер оба ова два пореза, нису никакви самостални порези са којима се оптерећује извесна привредна делатност већ обични прирези на већ постојеће порезе. Тиме се ствара поновно забуна у порезни систем, отежава се преглед, а порезној се администрацији задаје далеко више посла. Пошто се је за појединог порезовника израчунао његов порез на укупни доходак и порез по приходу, мора се поновно израчунавати инвалидски и коморски порез, и то ударањем приреза на већ израчунате порезе. За појединца је потпуно свеједно, има ли он да плати на порезу на укупни доходак и порезу по приходу рецимо 4.000 динара а 2.000 динара инвалидског и коморског пореза, или пак је порезни кључ код пореза на

укупни доходак и пореза по приходу тако одређен да плати Дин. 6.000. Колико за њега толико и за државу, финансијални је ефекат потпуно једнак само што је и за порезника и за државу, код придржавања инвалидског и коморског приреза далеко више посла. У моменту кад инвалидски и коморски прирез изнашају 60% непосредних пореза, онда је за онога који плаћа 12% пореза од подужећа потпуно једнако ако плати тих 12%, а осим тога још 7.20% инвалидског и коморског пореза, или ако плати у име пореза од подужећа 19.20%. Тако је исто потпуно једнако ако неко плати 10.000 динара пореза на укупни доходак а 6.000 динара инвалидског и коморског пореза, или пак ако у име пореза плати 16.000 динара, не водећи никакова рачуна како ће држава располагати са тим износом.

Веома је редак изнимак да држава удара посебне порезе за посебне сврхе. Још разумемо ако се једним изнимним порезом на иметак, па био он и знатан, жели доћи у посед већих износа, помоћу којих би се отплатио ратни дуг или учиниле веће инвестиције. Али да се за одређене потребе ударају посебни порези и то још у форми посебног приреза на већ постојеће порезе, налазимо веома ретко. Јер са оним истим оправдањем којим је ударен инвалидски и коморски порез, могао би се ударити и посебан порез, рецимо за пучке школе, за судство и слично.

Модерна држава има да утврди све своје потребе за извесан период времена и онда има да заведе такав порезни систем и такве порезне кључеве, који ће јој омогућити набавку потребних средстава. Порезник кад плаћа своје потребе не треба да зна, у коју сврху иду поједини износи његовог пореза и њему је коначно свеједно, да ли се делови његовог пореза употребљавају за подмиру потреба наставе, судства, или војске и морнарице.

Чак ни сама држава посебно не управља са износима који улазе у име инвалидског и коморског пореза. Ти износи иду међу опште државне приходе, а из ових се онда покривају издатци за инвалиде и за опрему војске. Тек онда, кад би се износи који уђу у ове порезе посебно водили, и кад би се употребљавали лих у сврху за коју су намењени, могли би донекле разумети да се они и убиру у виду посебног по-

реза или приреза. Овако не видимо ни формалног разлога за придржавање тих приреза.

А ни са психолошке стране не дају се ти посебни порези никако бранити. Ако појединац плаћа неколико хиљада динара у име инвалидског пореза онда је он, можда и нехотице, непријатељ тих инвалида и затражи ли један од њега једну припомоћ одбиће га мотивацијом, да он већ и онако доста плаћа инвалидског пореза. Ако се њему сада укине инвалидски порез, а на исти износ повисе други порези, он ни не зна да допринаша за издржавања инвалида и нема разлога његовога нерасположења према њима. Кад би се примјерице увео и посебан прирез за потребе школа или правосуђа, један део оних којих би морали плаћати такове прирезе постали би, током времена, ако не непријатељи али оно барем нерасположени према тим институцијама.

Према томе ми би већ у интересу једноставности порезне администрације, лакшег прегледа и бржег одвијања посла предложили да се укине и инвалидски и коморски прирез, будући да они нису никакви посебни порези у правом смислу речи, већ обични прирез на непосредне порезе. А кад се већ укида и болнички прирез који је вредео у Војводини, те сви могући предратни, ратни и послератни прирез, онда се могу укинути и ова два приреза.

Наравно је, да тиме не сме доћи у питање осигурање средстава за инвалидске потпоре и потребе војске. У колико државни примитци на новим непосредним порезима неће бити тако велики да ће моћи покрити и те издатке, нека се онда рађе повиси сад одмах кључ код неких непосредних пореза. Будући да инвалидски и коморски порези нису друго него прирез на непосредне порезе, нека се рађе ови темељни порези повисе. Нека евентуално прогресија код пореза на укупни доходак почне са 3%, а заврши са рецимо 18%, нека се порез на предузећа и радње повиси од 12 и 8% на 15 и 10%, нека се евентуално повиси и земљарина и порез од зграда, али нека се укину ови прирез. Порезнику ће бити потпуно све исто, плаћа ли он нешто већу доходарину или порез по приходу, или ако ти порези буду мањи али за то буде морао плаћати посебне прирезе.

Тако повећани приходи од пореза на приход и на укупни

доходак служиће онда и за покриће оних издатака који су се раније покривали примитцима из инвалидског и коморског пореза. Ако се баш хоће може се одредити, да се извесан постотак од прихода на порезима по приходу и на укупни доходак има одвојити и употребити за сврхе потпоре инвалида и уздржавања коморе. Ефекат би у овом случају био потпуно једнак садашњем стању приреза, а порезна администрација била би далеко лакша а према томе и бржа. Зарачунат од укупног доходака порез по кључу од рецимо 10 или 12% потпуно је исто и не тражи више посла, што није случај ако се има посебно зарачунат 10% пореза на укупни доходак, а од овога опет посебно инвалидски и коморски прирез. Наша је порезна администрација спора и преспора па ју не треба учинити још споријом.

У члану 157 предвиђено је, да ако порези у првој години подбаце, министар финансија може ударити посебан прирез. Ну ми држимо да нови порези, обзиром на високу порезну стопу ако само буду праведно разрезани, донеће чак и више него што данас носе непосредни порези. Зависи само од министарства финансија да његови органи буду на висини и било би неправедно да поједини привредници морају сносити веће порезне терете само за то, што порезни чиновници у појединим крајевима или нису доспели разрезати порезе или се код разреза нису руководили интересима државе.

VI. Деловање реформе

Према изјавама министра финансија од реформе не очекује се никакво повећање државних прихода. Према томе, разлози који су деловали да се донесе оваква реформа, нису ни најмање фискалне природе: реформа има једино ту задаћу да изједначи непосредне порезе на читавом државном територију и да према томе удовољи прописима члана 116 нашега Устава који изричито одређује да порези у читавој држави морају бити једнаки.

Изједначење непосредних пореза могло се је провести и на тај начин, да се је рецимо србијански или војвођански систем непосредних пореза проширио на читаву државу. Будући, да су у Србији многи непосредни порези далеко нижи него у осталим крајевима наше државе, а неких опет уопште

ни нема, то би фискални ефекат тог проширења био тај, да би укупни државни приходи на непосредним порезима у будуће били знатно мањи, што се с обзиром на стање државних финансија није могло ни смело дозволити. Проширењем порезног система који је сада у важности у Војводини имало би опет за последицу повећање државних прихода на непосредним порезима, будући да би тиме и у осталим крајевима били заведени неки порези који у Војводини одбацују велике приходе. Ну како је по изјавама самих меродавних фактора порезно оптерећивање досегло свој врхунац, није се могло посегнути за системом пореза који су данас на снази у Војводини и другим пречанским крајевима.

Према томе, доношењем једног новог порезног система ишло се је средњим путем. Будући да би по интенцијама министарства финансија, приход на новим непосредним порезима морао бити једнак садашњим приходима из тих пореза, то би следећих година, они крајеви који су досад више допринашали на непосредним порезима допринашали мање, а тај мањак покривао би се већим доприносима оних крајева који су сада сразмерно слабо опорезовани на непосредним порезима.

Другим речима Војводина, Хрватска-Славонија, Словенија који данас перцентуално плаћају највише непосредних пореза, плаћали би у будуће знатно мање, док би Србија и Црна Гора плаћале више. Смањење пореза у пречанским крајевима наступило би, услед укидања пореза на имовину, и услед укидања разних приреза на непосредне порезе који су имали за последицу, да је порез доста пута изнашао више него сам приход. У Србији и Црној Гори повећање порезног терета настало би услед тога, што би се осим кућарине на властите куће увео и порез на укупни доходак који раније није постојао. Снижење и укидање приреза на остале непосредне порезе било би потпуно палалеризирано уваћањем пореза на укупни доходак, који како је познато, обзиром на високи прогресивни кључ осетљиво прогађа већи укупни доходак.

У томе да ће нова порезна реформа имати за последицу смањење порезних терета у пречанским крајевима а у повећању у Србији и Црној Гори лежи и највећа потешкоћа око доношења те реформе и ту у главном морамо тражити уз-

роке, зашто та реформа није донесена раније и зашто се још увек праве потешкоће и настоји се, ако се она већ не може запречити нек се бар што више могуће одгоди. Министар финансија Др. Стојадиновић, премда је ту реформу за време од три године, што је био министар финансија, могао да донесе пред Народну Скупштину, није то урадио из једноставног разлога што му није конвенирало да до реформе уопће дође. Тек онда кад су посланици владиних странака из пречанских крајева упорно тражили изједначење пореза, почело се је озбиљнији радити око доношења тог закона.

Неједнакост у порезном систему имала је и последица на економску структуру појединог краја. Неједнакост у порезном систему унутар једне те исте државе. не делује једнако на све привредне гране. Код пољопривреде, ако је један крај релативно јаче опорезован од другога, било да је неједнак порезни систем, било да порезна администрација лоше функционира, последица може бити једино у томе, да ће пољопривредници онога краја у којему су нижи порези, боље просперират, од пољопривредника у крају где је порезни терет далеко тежи. Ну та неједнакост не ће имати за последицу да ће у једном крају да расте продукција на штету краја који је јаче опорезован, будући да је овде сама природа поставила границе. Слично је и са порезом на приходе од зграда. Нижи порез у једном крају може имати за последицу ниже цене становима, ну не може имати за последицу да се ради пореза у једном крају подиже више или мање зграда. Подизање зграда зависи, прво о агломерацији становништва на једном месту које је опет увјетовано економским моментима, а друго о средствима која стоје на располагање за подизање потребитих зграда.

Сасвим другчије делује неједнакост у порезима на трговачку, обртничку и индустријалну делатност. Овакова су подuzeћа више мобилна, она се у већини случајева, специјално код трговина, чак даду и пренети из једнога места у друго. Код подизања једне нове творнице, доста пута код избора места где ће се подигнути таква творница одлучују и порези који вреде за поједини крај. У државама које имају једнаке пореза за све крајеве, већи или мањи самоуправни порези и

прирези били су од одлучне важности код индустријализације појединог места.

Да ли ће се једна трговина већег стила подигнути у овом или оном месту, а ово или оно индустријално предузеће у овом или оном граду, одлучује много разних момената. Тако код индустријалних предузећа, лакша набавка сировина, близина електричних направа или добрих угљеника, способност радне снаге и слично, па не треба да долази још и један нови момент: неједнакост у порезима. Док су остале неједнакости економске нарави и где се редовито не да много променити, неједнакост у порезима није елементарна, па се према томе даде лако уклонити, уколико се наравно не иде за тиме, да се неједнаким порезима навластитом настоји фаворизирати извесан крај, извесно место.

Неједнакост у порезном систему најјаче се је осећала код опорезовања друштава обвезаних на јавно полагање рачуна, у првом реду на дионичарска друштва. Код предузећа која имају форму дионичарскога друштва, правно седиште друштва не треба да је у истом месту у којему се налазе творнице, складишта и слично, па се према томе и код оних индустријалних предузећа која су по нарави свог рада везана на извесна места, цијело може преместити онде где се плаћа најмање пореза, будући да код опорезовања у главном вреди онај систем који не снази у седишту друштва. Последица у неједнакости у опорезовању дионичарских друштава у разним крајевима наше државе била је да су примерице многа друштва у Војводине и других места наше државе своје центре преместиле у Београд лих ради разлике у опорезовању. Поједина привредна центра, поготово главни град већ по себи привлачи привредну делатност, ну не сме се дозволити да се та тенденција још и потенцира разликом у опорезовању.

И ако су тешки порези притискали привредну делатност пречанских крајева, њу је још више притискивала неједнакост у порезном систему разних крајева наше државе и последице коју је имала та неједнакост. Могли су и порези бити ма како тешки, можда и тежи од оних који су сада на снази, они су се сносили много лакше ако се је имало уверење да такви порези вреде једнако за све крајеве. Један трговац, један индустријалац не би се требао бојати, да ће га конку-

ренца да истисне лих ради тога јер се она налази у крају који плаћа знатно више на порезу. Раније, док порези нису били тако високи и док су велике разлике у ценама омогућивале велику зараду, разлика у порезним теретима није играла никакову улогу. Данас кад код калкулације одлучује и поједини динар, порезна неједнакост, ако само још потраје, могла би имати далекосежних последица на индустријалну и трговачку структуру појединих крајева наше државе.

Доношење закона о непосредним порезима који би вредио за читаву државу, укинуле би се те неједнакости. Ну само онда кад би и порезна администрација била једнака у свим крајевима. У неким државама, поједини непосредни порези били су контингентирани, наиме одредило се је колико поједини крај има да допринесе на поједином порезу, па је онда била брига порезних органа да ту квоту поделе на поједине привреднике. Такова поделба пореза код нас је немогућа и ми ју не тражимо, ну ипак држимо да се не би смело дозволити да неједнакост у администрацији, и поред једнаких пореза буде имала за последицу да сви крајеви и сви слојеви неће бити пропорционално својим економским приликама једнако опорезовани.

Захтеви пречаниских привредника уопледу порезне реформе били би двоструки, прво да се снизе непосредни порези а друго да ти порези буду једнаки у свим крајевима наше државе. Даче овај други захтев био би скоро важнији од првога, јер једино код једнаког порезног терета за све привредне гране без обзира где се налази поједино подузеће, гаранција је да ће се привредни живот развијати нормалним током, и да ће се индустрија, трговина и новчарство поглавито концентrirати у оним деловима наше државе где су за то повољнији увети.

Ми смо већ нагласили да без уређења финансија самоуправа, изједначење пореза не ће бити проведено. Прирези самоуправа у много случајева порезне терете довели су до апсурда. По новој реформи остављено је самоуправама да ударају прирези на порезе по приходу, дочим је забрањено да такве прирези ударају и на порез на укупни доходак. Порез на укупни доходак, има знатну прогресију, па ако узмемо у обзир инвалидски и коморски прирез порез изнаша

скоро 25,0%, па је добро да на овај порез општине не могу ударити прирезе. Ну са друге стране градске општине пречанских крајева, добар део својих потреба подмиривале су управо прирезима на доходарину па је питање од куда ће она у будуће да подмирује своје потребе. Јер општине имају исто тако важну функцију, па им треба осигурати и потребита средства да могу удовољити својим дужностима. У другим државама, општине немају права да ударају прирезе на порез на укупни доходак, ну зато читав порез на земљарини и кућарини иде у корист самоуправа. Није доста забранити самоуправама да ударају прирезе, треба начи и начина како ће оне да прикупе довољно прихода, еда узмогну са друге стране подмити своје расходе, расходе који данас иду на десетке милијона динара.

Предложена реформа непосредних пореза у својој суштини није лоша. Треба само провести неке измене, које одговарају нашим приликама па да добијемо један модеран систем непосредних пореза. У првом реду требало би код пореза на укупни доходак све подузети, да он у будуће буде главни ослонац не само непосредних пореза него државних прихода уопште. Из социјалних а и из фискалних разлога треба егзистенцијум повисити на бар 6.000 динара. Прогресија уз мале промене могла би остати, како је предвиђено у реформи. Из социјалних разлога требало би укинута порез по приходу неких слободних звања, која нису у сталном сигурном положају, као код приватних учитеља и музиканата а исто тако код надничара и акордних радника. Код пореза на ренте, обзиром на стање наше привреде и на потребу формирања нових капитала, требало би овај порезни облик или сасвим укинути или га знатно редуцирати. Код пореза друштава обвезаних на јавно полагање рачуна, требало би укинути прогресију и опорезовати их како и инокосне фирме индустријалне и трговачке делатности. Евентуално, у колико се мисли да се велики пословни успеси ипак морају посебно опорезовати нека се заведе један порез на дивиденде, уколико иста пролази рецимо 10% и завести једну прогресију али која неће прелазити извесну границу. Тај порез на супер дивиденду имао би се убирати од самих друштава код исплате дивиденде. Али у сваком случају требало би прије провести савремену

и пуну валоризацију биланца, јер једино у том случају могуће је добити исправне биланце и тачан пословни успех.

Инвалидски и коморски порез треба укинути, а порезни кључ евентуално повисити код осталих пореза. Финанције самоуправа, треба ставити на једну солидну базу, јер једино у том случају отпаст ће потреба да се ударају високи прирези.

Ну ако се све то и проведе, изједначење пореза остаће мртво слово закона ако се подједно и не уреди и изједначи порезна администрација. Тек ако се поједини порези буду једнако расписали у утјерали у свим деловима наше државе, дело порезне реформе бити ће готово, и наше привреде и ако под тешким порезним бременим имати ће бар то задовољство да ти исти терети и једнакој мери тангирају и све привреднике наше државе. Досадашња неједнакост у порезним теретима била је главним узроком незадовољства пречанских привредника.

ЧЛАНЦИ

Бродарство и Народна Привреда*)

Значај бродарства по Народну Привреду долази у ред оних чињеница, које су биле запажене још из најранијих времена, и којима је, баш због тога, од увек поклањана достојна пажња од стране државних власти.

Ако бацимо један, ма и летимичан поглед кроз светску историју, моћи ћемо лако запазити, да је развитак привреде код многих држава, или још тачније њихова и привредна и политичка снага стајала у најинтимнијој вези са развитком њихова бродарства. Примери ове врсте изобилују; и ми ћемо овде навести само неколико најмаркантнијих.

Стари Египат и Вавилон имали су, на врхунцу своје политичке снаге, врло јако развијено бродарство на Нилу, Тигру и Еуфрату. Феничански и грчки градови имају да захвале само своме бродарству за ону улогу коју су играли у историји Старога Века. Рим је тек онда постао „господарем света“, кад је, благодарећи својој марици, постао господарем Средоземнога Мора. Развитак, кулминација и пропадање средњовековних италијанских и ханзеатских градова иде потпуно паралелно са развитком и опадањем њиховог бродарства. У Новом Веку, после проналаска Америке, Шпанија, Португалија, Холандија и Енглеска заузимају по оном истом реду примат у политичкој историји, по коме је реду и њихова

*) Реферат проф. Др. Милана Тодоровића, одржан у име Београдске Трговачке, Индустијске и Занатске Коморе на редовној годишњој Конференцији Комора од 24. и 25. јуна 1926. године у Љубљани.

трговачка марина заузимала прво место у пловидби по Атланском и Тихом Океану.

С обзиром на овако тесну везу не може нас ни мало изненадити околност, да је државна власт — и старе, и средње-вековне, и модерне државе — поклањала бродарству увек своју нарочиту бригу и старање. Ову бригу и старање уживало је бродарство чак и онда, када је делокруг (сфера) рада државних власти био много ужи но данас. Мора се на име нагласити, да је акција државних власти код држава Старога и Средњег Века била много ужа и једностранија, но што је то случај код данашње — модерне — државе. Модерна држава развија своју делатност на свима пољима: поред бриге за одбрану против спољног непријатеља и за одржање правног поретка, модерна држава развија врло јаку акцију и на широком пољу културног и привредног развитка. Друкчије је било, у овом погледу, у државама Старог и Средњег Века: оне се брину само за одбрану и само донекле за одржање правног поретка, док се културно и привредно поље оставља приватној иницијативи и каритативним установама.

Па ипак, као што смо већ споменули, бродарство је уживало нарочиту бригу и старање и код државе и Старог и Средњег Века, — и, додајемо одмах, ова брига и старање били су потпуно разумљиви и на свом месту, јер је бродарство не само економска, већ у исто време и политичка институција.

Код државе Старога Века бродарство се јавља, у првом реду, као политичка институција: оно је потребно, да се одбију непријатељски напади; потребно је, да се врши завојевање туђе територије; јака марина је средство, да се одрже у зависности освојене провинције; помоћу бродарства заснивају се колоније и факторије, и исте одржавају у заједници са метрополлом.

Али, уз ову политичку функцију, због које му је свакако и указана она брига и старање, и код државе Старога Века бродарство није било ограничено само на то. Оно је и тада имало и своју економску улогу, која је нарочито у временима мира и затишја, била од великог значаја: феничански и грчки бродови обављали су готово целокупну трговину између Истока и Запада; римска марина омогућавала је размену до-

бара између појединих области пространога Римскога Царства, — водећи, наравно, увек борбе с пиратима, који су својим пљачкама тај промет чинили несигурним.

Нешто друкчија је улога бродарства код државе (тачније код градова) Средњег Века. Овде политичка и економска функција бродарства стоје, рекло би се, у равнотежи, и тешко би се могло казати, која је од тих функција важнија. Венеција и Ђенова одржавају многобројну морину (око 3000 бродова), која служи колико ратним толико и економским циљевима: помоћу ње оне одржавају и политичку и економску превласт на обалама Средоземнога Мора. Поредети значај (важност) једне и друге функције код сваке поједине градске државе могло би се, можда, утврдити следеће правило: почетак и свршетак, т. ј. доба стварања односно деклинирања ангажује у јачој мери политичку улогу морине, — треба освајати онд. треба се бранити; средина, т. ј. време од кад је политичка снага солидно заснована па до почетка деклинације, ангажује у јачој мери њену трговачку улогу.

Код модерне државе претеже, како то бар изгледа, економски значај бродарства. Свака држава има, или бар треба да има за циљ, да обезбеди својој трговачкој морини што јаче учешће у поморском саобраћају. Јако учешће домаће морине у поморском саобраћају пружа нам, поглавито, три користи, на име:

1). Олакшава домаћим производима долазак на светску пијацу, и то под најповољнијим условима за конкуренцију;

2). Олакшава домаћим фабрикама снабдевање са потребним сировинама и материјалом, — опет под најповољнијим условима;

3). Утиче, повећавањем прихода посредним и непосредним путем, да се добије повољан (активан) платни биланс.

Али, уз ову економску функцију, бродарство није ни сада изгубило свој политички значај. Јака трговачка морина сматра се и данас, и са пуно права, као најпоузданији извор и као најбоља школа која лиферује кадар за ратну морнарицу;¹⁾ још и данас се, у случају потребе, од трговачке мор-

¹⁾ Када се после победе присталица слободне трговине, имао укинути Кромвелов навигациони акт, Хускисон је с правом признао његове заслуге за стварање кадра за ратну морнарицу.

нарице стварају крстарице; да нагласимо најзад, мада је то свима познато, и улогу снабдевања, коју у рату врши трговачка marina.

Карактеристично је, и стога заслужује да се обнови у нашој меморији, да су, у размаку од пуних 2500 година, два велика државника мал' те не са истом фигуром обележила политички значај бродарства. Темистокле је обележио „бродове као атинску територију“; Бизмарк је гледао у „таласима снагу Немачке“.

У излагању које предходи показали смо, да су све државе поклањале бродарству врло велику бригу и старање; сада нам преостаје да изнесемо, да у разним временима и разним државама ова брига и старање нису били увек једни и исти. С обзиром на конкретне прилике и потребе а нарочито с обзиром на то, да ли је у даном моменту преодминирала политичка или економска функција бродарства, — старање држава за бродарство није било увек и свуда једно и исто: у разним државама предузимане су једновремено неједнаке мере у циљу потпомагања бродарства; у једној и истој држави предузимане су, у разним временима, различите мере.

У следећем ми ћемо изложити, наравно само у крупним потезима, разноврсне мере које су, у разним временима и у разним државама, предузимане у циљу потпомагања бродарства; указаћемо на промене које су, у току времена, у том погледу наступиле; покушаћемо, најзад, да те мере систематски групишемо, те да на тај начин конструишемо привредно-политичке системе за унапређење бродарства.

1). Државе Старога Века решиле су проблем унапређења бродарства на један радикалан, а у исто време врло прост начин, на име *уштем државног бродарства*.

Држава сматра бродарство као једну државну институцију, или, да се тачније изразимо, као једну грану државне управе, исто онако као што је на пр. војска, суд, полиција и т. д. Самим тим решен је и проблем унапређења бродарства: држава сама гради бродове из својих средстава, она их сама експлоатише.¹⁾

¹⁾ Постоји, до душе, и у држави Старога Века приватно бродарство, али у малом броју, и држава му не поклања никакву пажњу. То су мали чамци и једрилице, који врше саобраћај на најкраћим растојањима.

Што се тиче гусарења, које је тада било прилично развијено, државна брига иде на то, да га уништи.

Овај систем унапређења бродарства налазимо, као што рекосмо, у државама Старога Века, као на пр. у Египту, Вавилону, феничанским и грчким градовима, у Картагини, у Старом Риму.

Нагласићемо одмах, да је овај начин потпомагања бродарства био, да се тако изразимо, индициран и тадашњом улогом бродарства, као и приликама које су владале. Бродарство врши, у првом реду (а могло би се рећи и искључиво), политичку, управо војничку, функцију: служи као средство да се одбију непријатељски напади; помоћу бродова врши се завојевање; помоћу њих стварају се и одржавају у вези и зависности колоније; они служе снабдевању војске, уништавању гусара; и т. д., и т. д.

С друге стране ово је био једини пут и начин да се створи јача, многобројнија марина, јер су услови за стварање приватне марине били врло неповољни: појединачни капитали били су мали, а удруживање капитала још непозната појава; ризико у бродарству — с обзиром на технику и на гусарење — врло велики.

2). И у Средњем Веку преовлађује исти систем, т.ј. државно бродарство. При свем том, ако се овај средње-вековни систем упореди са системом Старога века, могу се констативати извесне, и то врло велике разлике, које нам дају за право да овај систем засебно излажемо, и да га, за разлику од оног првог, квалификујемо као „ублажен систем државног бродарства,“ или чак и мешовит систем.“

Слика бродарства у средње-вековним градовима (Ђенова, Венеција, Флоренција, Ханзеатски градови) изгледала је од прилике овако.

Највећи број бродова припада држави, али је мали број оних, које држава сама експлоатише. Држава задржава у експлоатацији само чисто ратне бродове, све остале пак она издаје под закуп и преузима их у експлоатацију само у случају ратног (гусарског) похода.

Али, поред државних бродова, сада имамо и повећи број приватних бродова. У току времена услови за стварање приватне трговачке марине поправили су се: потребе трговачког промета повећале су се; капитали, одн. удруживање капитала

постали су већи (чешће); ризико, и ако још увек врло велики, ипак мањи но раније.

Ово једновремено постојање и функционисање и државних и приватних бродова ставља на дневни ред један нов проблем, на име: да ли ће ти бродови у погледу својих права и дужности бити изједначени или не?

Овај проблем решен је негативно, т.ј. приватни бродови нису били изједначени са државним у својим правима и обавезама, и на тај начин почиње се вршити прелаз ка једном новоме систему, о коме ћемо, с обзиром на његову нарочиту важност, мало доцније опширније говорити. Ова прелазна тенденција, наравно, још више се манифестовала услед једновременог развика бродарства и у суседним (другим) државама: поред диференцирања између државних и приватних бродова долази диференцирање између властитих и туђих бродова.

Овај државни ублажен, одн. мешовити систем имамо у северно-италијанским (Ђенова, Венеција Флоренција¹) и ханзеатским градовима. Тако на пр, имала је Венеција врло велику државну трговачку марину (око 3000), која је сваке године давата под закуп. Према венецијанској приватној марини државна је имала то преимућство, што је приватна марина могла предузети пловидбу у Атлански океан (за Енглеску и Холандију), тек на два месеца по одласку државне марине. Страној марини било је у опште забрањено да врши увоз и извоз робе; и само по изузетку дозвољен је увоз страних сировина (вуне) за домаће фабрике.

3), Почетком Новог Века, са проналажењем Америке и обилажењем Африке, бродарство улази у једну нову фазу, различну од оне која му је претходила. Карактеристика те нове фазе била је у следећем.

Економска функција бродарства, која је и раније постојала, али која је све дотле долазила на друго место, после оне политичке (војничке) функције, — долази сада напред, на прво место.

У исто време уводи се и у бродарству подела рада, т.ј. његова политичка функција се одваја потпуно од оне еко-

¹) Тек од почетка 15 В. (1421), кад су Пиза и Ливорно били присаједињени.

номске. Док је кроз цео Стари и Средњи Век, један и исти брод вршио, по потреби, час политичку, час економску функцију, сада се праве специјални бродови за једну и за другу сврху, — одваја се дакле, трговачка марина од ратне.¹⁾

У вези са овим долази и подвајање у личности бродовласника: држава постаје сопственик и експлоататор ратних бродова, остављајући и сопственост и експлоатацију трговачких бродова приватној иницијативи, која се сада, благодарећи капитализму, показује способна да прими на се ову улогу.

Али са овим прелазом својине из државних у приватне руке, Држава није напустила своју бригу и старање ни за трговачку, сада приватну марину; њена брига и старање остаје и на даље, али се, с обзиром на наступеле промене, променио и начин потпомагања: у место оног директног помагања својих бродова, сада долази индиректно.

Тежња је свих држава, да њена, (њених грађана) трговачка марина узме што јаче учешће у поморском саобраћају; и за остварење ове тежње предузимане су разне мере, које су имале за циљ: да обезбеде домаћој марици монопол пловидбе у домаћим (територијалним) водама, а примат у саобраћају на широком мору.

Мере ове врсте познате су под именом пловидбеног протекционизма, — термин усвојен по угледу на сличне мере у другим гранама привредне политике, специјално у трговинској политици.

Прве мере ове врсте налазимо већ при крају Средњег Века, у италијанским (Венеција, Ђенова. Флоренција) и ханзеатским градовима; али се навигациони протекционизам, као један потпуно израђен и ригорозно спровођен систем, налази тек у другој половини 17 Века у Енглеској, која је типична и у овом као и у многим другом погледу.

Прве протекционистичке мере у Енглеској датирају из 1382 год. (под Ричардом II.), када је донет Закон: да се увоз и извоз из Енглеске може вршити само на еглеским бродовима.

¹⁾ Разуме се да се то издвајање није извело једним потезом. Трговачки бродови из 16., 17. и 18. Века (па и доцније) нису били потпуно лишени војничке опреме, тако да су се по потреби могли и бранити: али је тада то издвајање почело, и поступно потпуно изведено.

Доцније су дошли нови Закони,¹⁾ којима се та протекционистичка зграда допуњавала и усавршавала, да се Кромвеловим Навигационим Актом (1651, са допунама од 1660.) добије своју дефинитивну и савршену форму.

Кромвелов Навигациони Акт долази у опште познате чињенице, те се на његовој садржини нећемо много задржавати. Његова садржина састоји се у следећем:

1). Обалска пловидба резервисана је као монопол само енглеским бродовима;

2). Саобраћај између Енглеске и њених колонија, као и између тих колонија и свих трећих земаља, дозвољен је само на енглеским бродовима и уз њено посредовање;

3). Роба из Азије, Африке и Америке могла се увозити, у Енглеску само на енглеским бродовима.

4). Роба из европских држава може се увозити у Енглеску само на енглеским и на бродовима дотичне државе;

5). Увоз рибе у Енглеску и енглеске колоније дозвољава се само енглеским рибарима.

Циљ је, као што се види, да се енглеској марини обезбеди монопол у обалској и прекоокеанској пловидби, и да јој се осигура што веће учешће у саобраћају са европским државама.

По угледу на Енглеску сличне тежње налазимо и у другим државама (Француска), које су са своје стране, декретовале сличне Законе у том циљу.

Да споменемо, на завршетку, да се и навигациони протекционизам — слично оном трговинско-политичком — може манифестовати у јачој или слабијој форми, т.ј. или у форми *ајсолуџне забране*, или пак у форми *диференцијалног* поступања за стране, одн. преференцијалног поступка за домаће бродове.

У овом другом случају диференцијални поступак може се односити како на дажбине које терете бродове (све врсте пристанишних такса), тако и на оне које терете робу (царине). Тако на пр. наплаћивали су се:

а) специјални додатци уз пристанишне таксе на стране бродове (*Droit de frets*);

¹⁾ Од важнијих да споменемо: Закон од 1463, 1485, 1553, 1563.

в) допунска царина на робу увезену на страним бродовима (surtaxe de pavillon);

г) допунска царина на робу која се не увози директно из земље порекла, већ из неког „претоварног пристаништа“ (surtaxe d'entrepot)¹⁾

4). У времену кад је постао, навигациони протекционизам стајао је у најлепшем складу са приликама и потребама, и као текав, он је дао жељене резултате. Није ни најмање претерано када се тврди, да енглеска трговачка марина има у многоме да захвали Кромвеловом Навигационом Акту за оно место, које је добила и које још и данас заузима у светској трговачкој марици.

Али се променама које су у току времена наступиле, а за питање које нас интересује од битног је значаја промена у производњи и пловидби која је наступила са употребом паре као моторне снаге — хармонија између протекционистичких мера и стварних потреба ремети се.

Интересантно је нотирати, да је Енглеска, држава која је прва завела и најригорозније сводила навигациони протекционизам, била прва, која је осетила ову дисхармонију, т.ј. која је прва почела осећати штетне последице од пловидбеног протекционизма. Његове штетне последице почеле су се осећати одмах после Наполеонових ратова; и већ 1822 године почиње у Енглеској разграђивање протекционистичке зграде, која је дефинитивно порушена 1850 године, када су укинута и последњи преостатци Кромвелове Навигационе Политике.

Енглеском примеру следовале су — оставимо на страну да ли је ова имитација била баш увек и свуда целисходна или не, — убрзо и све друге државе, тако да су се од многобројних протекционистичких мера још задржали једино, па и то не у свима државама: 1) резерва о каботажи, т.ј. забрана страним бродовима да врше обалску пловидбу и 2) овде онде преференцијал у пристанишним таксама за директан транспорт.

Али, и то је важно нагласити, са укидањем протекционистичке Навигационе политике нису се потпуно изгубили и државна брига и старање за трговачку марици. Као и раније

¹⁾ У Енглеској је преовлађивао систем забрана; у другим државама систем диференцијалног поступања.

тако су и сада та брига и старање остали. Сматрало се за целисходно, да Држава и на даље потпомаже бродарство, а то је помагање постало неопходно потребно, јер је, са укидањем диференцијалног поступка и са царинским оптерећењем материјала за изградњу бродова, — бродарство дошло у прилично неповољан положај. Из свих тих разлога потпомагање бродарства остаје и на даље, само се мења форма (начин) потпомагања: у мест протекционистичких забрана и диференцијала сада су дошли субвенционирање и премирање.

Под појам субвенционирања долазе све врсте новчане помоћи, коју држава даје појединим бродовласницима (бродарским друштвима) као *накнаду* за специјалне услуге које ови, т.ј. њихови бродови пружају држави. Субвенционирање почива, дакле, на начелу реципроцитета: услуга за услугу; и његов правни титулус обично је уговор, закључен између државе и дотичног бродовласника, у коме се уговору прецизира обим услуга и величина накнаде за исте.

С обзиром на врсту услуге за које се дају, субвенције могу бити разноврсне; али се све врсте субвенција могу подвести под једну од следећих трију група:

а) Субвенције за одржавање поштанских линија и преноса државне поште, — т.ј. новчана помоћ коју држава даје бродовласнику као накнаду за трошкове који су изазвани тиме, што је овај примио обавезу да одржава редован поштански саобраћај између појединих пристаништа.

б). Субвенције за одржавање регуларних бродарских линија;

в). Субвенције за нарочито екипирање појединих бродова, на име, да врше, за време рата, извесне војничке (војсци потребне) услуге, на пр. пренос трупа, пренос рањеника, транспорт провијанта и муниције, еветуално екипирање са топовима и т. д.

Сасвим други је појам, а исто тако и мотиви за премирање.

Под појам премирања долазе све врсте новчаних награда, које држава даје бродарству, јер оно задовољава извесне јавне (опште) потребе.

Raison d'être за давање премија могао би се од прилике овако формулисати. Бродарство је једна нарочита грана при-

вредне радиности, чије су функције у јачој мери но код других привредних грана корисне не само по дотичне предузимаче, већ и по цео државни организам, — и с обзиром на ово последње сасвим је на своме месту, да се оно потпомаже из општих (државних) средстава. Ово потпомагања из општих средстава потребно је у толико више, што бродарство није увек рентабилно занимање, те би, у оскудици помоћи из општих средстава, ова општа потреба била посве непотпуно задовољена, — јер се од појединаца не може захтевати, да они из својих средстава задовољавају опште потребе.

У вези с овим мотивима и правни титулус за премије сасвим је различан од онога за субвенције: субвенције се дају као накнада за услуге, и то путем уговора; премије се дају јер бродарство задовољава једну општу потребу, и стога се увек заснивају на закону.

Као и субвенције и премије могу бити разноврсне, али се и оне дају свести на два основна типа, на име:

- а) Премирање бродоградилшта, т. ј. изградње бродова.
- б) Премирање пловидбе.¹⁾

Премирање бродоградилшта врши се на тај начин, што се за сваки брод, изграђен у домаћим бродоградилштима, а који испуњава услове прописане Законом (услови се односе на минималну тонажу), даје извесна премија. Премија се даје према товарној запремини брода.

Уз премије за бродско тело, постоје, овде-онде, и премије за машине, као и делимична реституција царине за употребљене сировине и материјал, ако се ови увозе са стране. Да споменемо, најзад, да се при премирању често пута повлачи разлика између пароброда и једрилица.

Премирање пловидбе врши се на тај начин, што се сопственицима бродова исплаћује награда (премија) за учињена путовања, т. ј. за препловљене километре (морске миље.)

Величина премије одређује се према броју препловљених миља, при чему се врло често повлачи разлика: да ли је брод био са пуним товаром или само делимично натоварен, и да ли је вршен увоз ила извоз робе.²⁾

¹⁾ Постоји још и премирање домаћег рибарства, али ово је једно засебно питање, те га овде не излажемо.

²⁾ Раније је узимат у обзир при одређивању премије и број момчади (послуге); данас се о томе не води рачуна.

Премије и субвенције постоје данас у свима државама, али не свуда у истој мери (износу). Тако на пр. у Енглеској, где су оне прво заведене као замена за пловидбени протекционизам, премије су постепено укидане, тако да сада овде имамо готово само субвенције; друге државе, а нарочито Француска и Италија, служе се подједнако и у јакој мери и једним и другим начином потпомагања. У француском буџету за 1906 годину налазимо предвиђене суме за потпомагање морине у износу од 26,900.000 на име премија, а 36,000.000 фр. на име субвенција.

Субвенционирање и премирање представља, да се тако изразимо, модеран начин потпомагања бродарства, али би било врло неопрезно тврдити, да ће они бити и завршна фаза у развоју овога питања. Искуство које се имало до сада говорило би у прилог тезе, да ће промене и потребе у приликама, које могу у току времена наступити, изазвати и одговарајуће потребе у начину потпомагања.

Као доказ за могућност нових промена навешћемо само једну чињеницу, која би се могла квалификовати као предзнак нове политике у овом питању. Пре рата учињен је у Немачкој покушај, — који је узгред буди речено дао задовољавајуће резултате — да се бродарство потпомаже путем жељезничких рефакција: у кумулативним тарифама (једноставан превозни став за транспорт извршен жељезницом и бродом) фаворизиран је бродарски саобраћај на појединим линијама помоћу сниженог транспортног става на жељезницама. Да ли ће се у овом правцу ићи и даље, и да ли ће овај начин потпомагања моћи да замени премије и субвенције, — то је питање на које ће нам можда скоро будућност дати одговор.

На завршетку неколико речи о потпомагању бродарства у нашој држави.

Предратна Краљевина Србија имала је само речно бродарство, и ово је потпомагано путем т.зв. гарантне дивиденде: Српском Бродарском Друштву Држава је гарантовала 6% на уложени капитал. Поморског бродарства није било, те није могло бити неке политике у потпомагању морске пловидбе.

После рата прилике су се измениле. Наша Држава има

и своје море и своје поморско бродарство, — и томе следствено морао се ставити на дневни ред и проблем потпомагања поморског бродарства.

Ако проучимо мере употребљаване у томе циљу, долазимо до закључка, да меродавни фактори нису имали (па ни данас још немају) ни одређену политику, ни одређен систем и план рада у овом питању. Радило се с времена на време и на дохват; и логична последица тога несистематског рада манифестује се у једном начину потпомагања, за који се може слободно тврдити да није ни целисходан ни довољан.

После ове констатације, а с обзиром на ону важну улогу коју бродарство има и у привредном и у политичком животу сваке државе, мислимо да је потпуно на своме месту, да се упути апел на меродавне факторе, да овом питању поклоне своју највећу пажњу, те да и оно добије решење које ће одговарати нашим приликама и потребама.

Остављајући позванијим да обележе прецизан план рада у овом питању, нека нам је дозвољено да учинимо, у овом погледу, само две напомене.

1). Из излагања које смо дали излази, да за потпомагање бродарства не постоји неки стални рецепт, који би као такав важио за све државе и за све прилике; на против свака држава има предузети, с обзиром на конкретне прилике и потребе, такве мере, које су целисходне за дани момент. Ова нам је напомена изгледала потребна, јер нас упућује, да марљиво проучимо наше конкретне прилике и потребе, а не да, без икаква проучавања лопирамо политику неке друге државе, која можда има сасвим друкчије прилике и потребе.

2). Начин потпомагања треба да одговара, казали смо, нашим конкретним приликама и потребама, и да се по потреби заједно са овима и мења. Ово адекватно акомодирање конкретним приликама и потребама, предпоставља, са своје стране, потпуно одрешене руке у овом питању, т. ј. наше право, које неће бити ограничено међународним обавезама, да у сваком моменту своју политику саобразимо конкретним потребама.

У овом погледу бојати се да су неке грешке већ учињене: у многобројним уговорима и конвенцијама закљученим

између нас и Краљевине Италије, има повише одредаба, које ће, бојимо се, ограничавати нашу слободу у овом питању. Према томе морамо изразити жељу, да се такве обавезе што пре укину.

М. Т.

Наши трговински односи са Грчком.

А) Трговинска статистика.

Упознавање промета између наше земље и Грчке мора се засновати на статистикама спољне трговине које нам стоје на расположењу. Трговинске статистике наше Краљевине и Грчке имају, дакле, служити као основ целог нашег рада. Зато је неопходно потребно критички расмотрити те статистике и одредити им праву вредност, како не бисмо, базирајући рад на погрешним подацима, дошли до погрешних закључака.

Ми ћемо овде изложити:

- 1) Статистику о нашем извозу стоке,
- 2) Статистику о извозу мртвог брута,
- 3) Податке о нашем увозу,
- 4) Грчку трг. статистику у опште, и
- 5) Податке о промету преко Солуна

І.

Позната је ствар да се статистике спољне трговине не само у земљама на Балкану и Леванту, него и у државама где је статистичка служба одлично организована, не подударају ни у погледу нотиране вредности ни у погледу количине. Узроци разлика, већих или мањих, које се стално појављују у статистичким извештајима разних земаља довољно су познати, и ми их овде нећемо излагати. Оно што ми желимо овде истаћи, то је карактеристична појава изузетно великих, огромних и невероватних разлика које се стално запажају у званичним статистичким подацима између наше земље и Грчке.

Узећемо за пример статистике из 1924 године, пошто још нису објављени детаљни податци из 1925 године ни код нас ни у Грчкој. По нашој статистици, ми смо 1924 године

извезли у Грчку робе за вредност од 676.169.377, динара, а увезли смо из Грчке у вредности 265.446.761 динар. Према грчким податцима, Грчка је из наше земље увезла у истој години робе за вредност од 308.398.989 драхми, а извезла је за нашу земљу 36.389.953 драхми. Узимајући у обзир однос вредности динара и драхме у 1924 години и све остале монете, оволика разлика вредности у подацима о међусобном промету не даје се оправдати. Од интереса је приметити да се таква и толика разлика појављује такође у подацима о количини промета. Наша статистика бележи за 1924 годину извоз од 255,374 тона за Грчку, и увоз од 14.319 тона робе из Грчке. Према грчким подацима, Грчка је те године увезла из наше земље 132.000 тона робе, а извезла је 3.303 тоне.

Због разлике у саставу наше и грчке статистике, а нарочито због недовољне обрађености и потпуности грчке званичне статистике, тешко је тачно утврдити узроке тих великих разлика. Ипак, преглед промета појединих артикала може бацити извесну светлост на ту, на први поглед, необјашљиву појаву. Узећемо на првом месту упоредни преглед података о извозу *наше стоке* у Грчку.

<i>Стока</i>	<i>Наша статистика</i>	<i>Грчка статистика</i>
Говеда	21.829 комада	17.514 комада
Коњи, мазге	12.362 „	7.299 „
Свиње	305 „	127 „
Овце, козе	312.237 „	296.469 „
Живина	20.075 „	4.166 кграма

Да ли су податци наше Дирекције Статистике о извозу живе стоке апсолутно тачни? По нашем мишљењу, они су приближно али не апсолутно тачни. Жива стока извезена за Грчку експедована је сва, са можда случајним и безначајним изузецима, преко Ђевђелије и Битоља. Елем, према подацима, наших граничних ветеринара, који се подударају са подацима наше Коморе у Солуну о ариважу стоке, у 1924. години ми смо извели за Грчку: 20.764 ком. говеда, 11.698 коња, 509 свиња, 312.835 ком. ситне стоке и 2.810 ком. живине. Разлика између ових и царинских података, у колико се тиче живе стоке, може се објаснити грешкама у сабирању, или у прикупљању, статистичких података. Што се тиче извоза живине,

велика разлика која се ту појављује остаје необјашњива. Факат је да је из наше земље у 1924. године приспело у Солун и Лерин 2.810 комада пернате живине. Како је онда наша царинарница забележила извоз 20.075 комада? Куда је и како је прошло за Грчку оних 17.265 комада живине, која није забележена ни код наших ветеринара у Ђевђелији и Битољу, нити пак код грких царинских власти? Одговор на то питање може дати само наша статистичка дирекција, пошто она једина поседује грађу са којом је израђена статистика наше спољње трговине.

Сада се поставља питање, у колико се грчки статистички извештаји могу сматрати као веродостојни. У погледу сточног промета, између наших података — било царинских или ветеринарских — и грчких извештаја постоје знатне разлике. Поређена са нашим званичним подацима, грчка статистика бележи мање увоза за 4.315 ком. говеда, 5.963 коња, 178 свиња, 15.768 ком. ситне стоке. Немогуће је тачно одредити грешке грчке статистике зато, што она не садржи податке о провозу. Један део наше стоке, „као и један део мртвог брута, иде преко Солуна за треће државе. Тај наш транзит „преко Солуна“ уведен је у нашим извештајима као извоз за Грчку, и то је несумњиво један недостатак наше статистике, истина недостатак који је немогуће кориговати. Из грчких статистика требало би зато видети колико се наше робе и стоке реекспедује транзитно преко Солуна, а тих података и у грчким извештајима нема. Немогућност контроле солунског транзита у толико је већа, што ни солунско Кејско Друштво, у статистици о кретању робе преко пристаништа, не издваја транзитну од локалне робе. Једина грађа за контролисање тога транзита налази се у апроксимативним подацима наше трговачке коморе у Солуну, која их прибавља од наших извозника. Судаћи по тим подацима и по чињеници да је наш извозни транзит преко Солуна у 1924. години био посве слаб, долази се до ових закључака:

1) грчка статистика забележила је мање 3.500 комада говеда и 12.000 комада ситне стоке, него што је стварно увезано и, свакако, одарињено у Грчкој (по одбитку провоза);

2) Сав мањак у грчким подацима о увозу коња и свиња има се приписати погрешкама грчке статистике, пошто 1924.

године није било, по наведеним податцима, провоза тих животиња преко солунске луке.

Имајући у виду све околности, може се закључити да су, у питању извоза живе стоке, наши статистички подаци, поред свих њихових недостатака, далеко ближи стварном стању од грчких статистика.

Поређење наших и грчких статистика о међусобном промету мртвог брута показује велике разлике, често пута много веће него у подацима о промету живе стоке, и те је разлике веома тешко, гдекад и немогуће објаснити. Примера ради прегледаћемо овде податке о извозу најважнијих наших производа у Грчку. У првом реду долази промет *наше хране* са Грчком. Статистике показују ове диференције (за 1924 годину):

<i>Производ</i>	<i>Наша стaтистикa</i>	<i>Грчка стaтистикa.</i>
Пшеница	10.654.585 кгр.	7.280.049 кгр.
Јечам	14.366.968 „	7.872.714 „
Кукуруз	2.310.245 „	971.360 „
Остала жита	3.220.505 „	1.113.764 „
Пшен. брашно	1.410.210 „	1.431.514 „
Кромпир	5.119.439 „	4.446.667 „
Пасуљ	8.074.374 „	4.648.774 „

Као што се види, на сваком артиклу, сем пшен. брашна, постоји мањак код Грка, односно вишак код нас. Одакле те разлике, кад су Грци примили све оно што смо им ми предали? Јесу ли наше статистике тачне? Нема разлога веровати да нису тачне у погледу на количину извезене робе, нарочито да су преувеличане. Експедитори су пре имали интереса да декларишу мање робе него што стварно извозе. Вероватно да има нетачности као последица погрешног сабирања и брзога рада, али с обзиром на евиденцију која се води оне не могу бити велике. У осталом, подаци наше Коморе у Солуну о ариважу наших производа прилично се слажу са нашим званичним статистикама. Према тим подацима, у Солун је прispело 1924 год. из наше земље 780 вагона пшенице, 860 јечма, 275 кукуруза, 390 кромпира, 580 пасуља. Имајући на уму да су већином то били вагони од 15 тона, долази се до закључка да се ти подаци подударају са нашом статистиком.

о извозу. Међутим, сва роба прispела у Солун није се задржала у Грчкој: око 40 вагона јечма отишло је за Сирију, око 50 вагона кукуруза за Француску и око 160 вагона пасуља за Француску и Турску. Грешка — у осталом незнатна — наше статистике налази се само у погледу на праву дестинацију робе. Кад се та грешка корегира, остаје ипак велика разлика између наших и грчких података. Та разлика може се објаснити једино небрижљивим сређивањем грчких статистика, а вероватно, у извесној мери, и нетачним декларисањем приликом царињења робе у Грчкој. Нетачности при сређивању статистике у Грчкој у толико су вероватније, што се тај посао састајао из више операција, пошто су се царине наплаћивале од оке, а статистика гласи на килограме.

Интересантно је поређење података о промету *дрва за гориво* и *ћумура*. Наша статистика извоза тих артикала може се сматрати као тачна, јер грешке у погледу на праву дестинацију робе ту не може бити, пошто се све дрво и сав ћумур који извозимо за Грчку потроши у Грчкој. Реекспедиција тих артикала за сад не постоји. Па ипак, разлике у подацима су веома велике. По нашој статистици, ми смо извезли за Грчку 9.466.336 кгр. дрва за гориво. Из грчке статистике види се да је Грчка увезла тога артикла укупно 5.802.303 кгр. и то 3.460.225 кгр. из Албаније, 565.225 из Додеканеза, 214.794 из Италије, 909.073 из Турске, а остатак од 652.908 кгр. из „осталих земаља“ где спада и наша земља!... Да су ови подаци апсолутно нетачни, бар у колико се тиче увоза из наше земље, то се може видети и из података грчких железница о броју вагона товарених дрвом, које је примила од наше Ђевђелијске станице. На промету ћумура разлика је мања, пошто је код нас забележен извоз у 1.093.330 кгр. овог артикла, док је код Грка нотиран увоз од 914.705 кгр.

Упоређење статистичких извештаја о промету нашег грађевног дрвета представља један доста сложен посао, због велике разлике у царинској класификацији тих артикала код нас и у Грка, и због другојачег означаења количине тога промета. Ми смо извезли за Грчку: дрва за грађу 34.799.271 кгр., дрва у облицама од лишћара 410.088 кгр., од четинара 537.460 кгр., букових прагова 178 комада, храстових прагова 208.946 комада, дуге за бурад 1.948.880 кгр. Изражено у вагонима од

10 тона (односно од 200 комада за прагове) све то представља количину од 4.812 вагона грађе, Грци су извезли из наше земље, по њиховим подацима, 71.342 кубна метара дрва за грађу, 303 кб. м. дрва за бродске конструкције, 42.110 кгр. дасака за сандуке, и 3.052.859 кгр. бачварског дрвета. Изражено у вагонима од 10 тона (односно од 20 кб. метара) све то чини око 3.890 вагона грађе. Разлика у укупном износу појављује се поглавито:

1) Због разлике у нотираним количинама извоза односно увоза бачварског дрвета (дуга); и

2) Због разлике у количини железничких прагова. Из грчке статистике се уопште не вида да ли је тамо уведен велики увоз наших железничких прагова. Како је највећи део прагова узела грчка држава, то вероватно да увоз прагова није уведен или да је уведен (у групи грађевно дрво) само делимично. Што се тиче бачварског дрвета, грчка статистика бележи већи увоз него што смо ми извезли. Прилична разлика у 1.103 тоне изгледа нам необјашњиво другојаче, но грешком у рачунању и у сређивању података.

Најзад, додирнућемо још податке о промету црепова, цемента и каменог угља. Ми смо извезли 26.371.033 кгр. *црепова* за Грчку, у вредности 17.021.585 динара. Грчка статистика не означаје колико је црепова увезено из наше земље. Она нотира укупан увоз од 4.444.387 комада у вредности 8.072.650 драх. Од тога је увезено из Италије 1.728.703, из Француске 1.195.882, из Турске 159.419, а 1.360.383 комада из „осталих земаља“ где спадамо и ми. Из прегледа по категоријама види се да се наше учешће у томе увозу рачуна са 1.078.376 комада црепова. Имајући у виду и наше податке долази се до закључка да сваки наш цреп извезен за Грчку има да тежи преко 25 кграма!...

У нашим статистикама забележен је извоз за Грчку у 1.443.508 кгр. *угљена*, каменог, мрког и лигнита и 65.567.534 кгр. *цементна*. По грчкој статистици, у Грчку је увезено из наше земље око 10 милиона кила угљена. Премда је велика разлика у подацима о угљену изгледа не приметна према диференцији која су показује на цементу. Факат да се цемент не извози (осим изузетно) железницом преко Солуна него бродовима преко јадранских лука, отежава евиденцију овог

промета. Ипак, по исказима бродарских агената даје се закључити да наша статистика одговара фактичном стању, а то значи да највећи део увезеног цемента — свакако цео онај део који је ослобођен царине и купљен од државе или избегличке комисије — није уведен у грчку статистику увоза.

Из свега изложеног јасно излази да, кад је у питању наш извозни промет за Грчку, не треба консултовати грчке него наше статистике, које су не само несравњено и детаљније и прецизније обрађене, него и много тачније у нотирању количина и вредности, премда у погледу дестинације робе оне потребују доста коректива.

III.

Наша трговинска статистика је, опште узевши приближно тачна у погледу на нотирање вредности и количине, како извозне робе, тако — и у толико пре — робе коју увозимо. То је њена предност над грчком трговинском статистиком, која је, као што смо видели, не само недовољно разрађена, него и недовољно брижљиво рађена. Тај основни недостатак грчке статистике појављује се не само при њеном упоређењу са нашим званичним подацима, него и при упоредном прегледу са статистикама осталих држава. Ипак, у колико се тиче извозног промета, тај недостатак се мање осећа у грчкој статистици. Изгледа да грчке царинарнице, и, што је важно, сама дирекција статистике посвећује већу пажњу промету земаљских производа него трговини страних артикала. Поред упоређења грчког извоза са укупним увозом грчких производа код других држава, један летимичан преглед података о увозу грчких производа у нашу земљу то лепо показује.

Почећемо са увозом *јужног воћа* у 1924. години. Статистике дају ове цифре:

<i>Производ</i>	<i>Наша статистика</i>	<i>Грчка статистика.</i>
Лимуни, поморанџе	415.242 кгр.	42.659 кгр.
Рошчићи	23.529 „	14.705 „
Коринтско суво грожђе	11.498 „	6.377 „
Друго суво грожђе	579.020 „	132.005 „
Смокове	708.117 „	238.655 „
Маслине	285.347 „	258.930 „
Урме	161.769 „	—

Диференције су велике, сувише велике. Ипак, далеко од помисли да правимо парадоксе, ми ћемо рећи да су и наше и грчке цифре овде у главном тачне. Нема сумње да је сва, или безмало сва означена роба у нашој статистици увезена и оцарињена код нас као роба грчког порекла. С друге стране, поређењем са подацима прибављеним код грчких железница о броју и количини експедиција из Грчке за Краљевину С. Х. С., утврђује се приближна тачност грчке статистике. Откуда онда долазе разлике? Одговор је прост: у већини случајева отуда што смо грчку робу куповали посредно (од Трста, Ријеке ит.д.) и што смо, често, као грчку робу сматрали многе артикле купљене из транзитних магацина у Солуну. Лимунова и поморанци грчког порекла ми заиста нисмо увезли више него што је то забележено у грчкој статистици: остатак сачињавају поглавито сиријске поморанце и талијански лимуни које смо куповали у Солуну. Разлика у подацима о увозу рошчића има исто порекло. За урме то исто важи: Грчка их уопште и не производи, те не може бити речи о урмама грчког порекла. Грчка увози урме као и ми, али их увози директно из Египта и осталих крајева Африке, и увози их више за нас, него за себе. Што се тиче сувог грождја, смокава и маслина, Грчка их шаље нама директно само у нотираним количинама. Међутим највећи део тих производа узима јој Италија, која нам их после делом препродаје, истина чувајући им брижљиво грчко порекло. Отуда се у грчкој статистици види већи извоз тих производа за Италију, а мањи за нашу Краљевину.

Ове појаве посредништва и, нарочито, нетачног декларисања порекла објашњавају и разлике у респективним подацима за многе друге артикле. Ми ћемо навести још само неколико примера.

<i>Производ</i>	<i>Наша статистика</i>	<i>Грчка статистика.</i>
Уље маслиново	298.593 кгр.	150.663 кгр.
Сирове коже	653.463 „	7.796 „
Вуна	355.674 „	246.466 „
Сапун	1,144.739 „	241.194 „
Памучно предиво	1,201.248 „	275.559 „

Наше цифре о увозу маслиновог уља обухватају не само грчки

зејтин, него и уље купљено у солунским транзитним магаци-
нима. Исти је случај и са кожама, које су долазиле такође
из Египта и Француске под грчком марком, са вуном, која је
гдекад била турског или енглеског порекла, са *ћредивом*,
које је, премда купљено у Солуну, чешће било енглеског и
италијанског него грчког порекла. Свакако, грчки подаци о
извозу *грчке* робе нису потпуно веродостојни, али се ипак
више подударају са фактичким стањем него наши. Изузетак
овде чини само цифра о извозу сирових *кожа* из Грчке, која
је у наведеној статистици апсолутно нетачна. Позната је чи-
њеница да смо 1924 године увезли око 30 вагона грчких
кожа, а то свакако износи мало више од 7.796 килограма...

Опште узевши, кад је у питању увоз грчких производа
у нашу земљу, потребно је консултовати грчку статистику,
која доста тачно нотира количине и вредности непосредног
извоза из Грчке. Те цифре треба употпунити подацима о по-
средној трговини, који се могу добити опрезним и зналачким
поређењем са нашим статистичким извештајима. У сваком слу-
чају, наша статистика може послужити, за проучавање увоза
грчких производа, као помоћна, а никако као основна грађа.

V.

Један од главних недостатака статистике спољне трго-
говине како у нашој земљи тако и у Грчкој, то је ван сумње
одсуство података о правцима кретања спољне трговине. Ста-
тистички извештаји показују — ма да прилично нетачно —
порекло увезене и дестинацију извезене робе. Али којим је
путем колико робе прошло и у коме правцу, то се у статис-
тикама не налази. Ти у многome погледу веома корисни по-
даци бележе се у граничним царинарницама и свакако се
усредсређују у дирекцији статистике, али се њима не даје
места у статистичким публикацијама. Зато се, у случају по-
требе, морамо служити приватним статистикама које добијамо
од железничких администрација и од лучких уреда, како бисмо
створили слику о промету робе у одређеном правцу, у нашем
случају преко Солуна и Битоља и преко јадранских лука.

Како у погледу званичне статистике која се издаје на
основу царинских извештаја, тако исто — и још више — по-
даци које имамо од железничких администрација и лучких

уредом о промету преко Солуна морају се примити са резервом и то у толико пре што су ови последњи приватног карактера, те се дају без икакве обавезе и одговорности. Примера ради, ми ћемо овде поредити само податке које смо добавили од грчких железница са цифрама наше железничке станице у Ђевђелији о саобраћају кола (товарених вагона) за Солун и од Солуна.

Грчке железнице бележе овај промет вагона који су 1925 године донели робу у Солун:

Из Краљевине СХС	15.085 вагона
Из других држава	609 „
	<hr/>
Свега	15.694 вагона

Ови су подаци недавно објављени у Атини преко полузваничног листа „Месаже д Атен“. Из њих се види да је грчка железница примила од наше у 1925 години 15.694 вагона. Међутим, подаци које смо добили од железничке станице у Ђевђелији и који су, несумњиво тачни, ни у колико не потврђују грчке цифре. Наша станица у Ђевђелији је у току 1925 године предала грчкој ова кола:

Кола СХС	15.969
Страна кола	2.822
	<hr/>
Укупно	18.791

Разлика је, дакле, у 3.097 вагона! Од интереса је забележити да су Грци објавили своје податке да би показали међународни карактер пруге Солун—Ђевђелија. Међутим, премда се то не даје доказати никаквим цифрама, наши подаци су много повољнији за одбрану њихове тезе него њихови властити. Уверени да су подаци наше железнице о промету преко Ђевђелије веродостојни ми ћемо се позивати на њих кад и у колико буде потребе.

Трговинска статистика грчка рађена је на бази класификације робе утврђене у старој царинској тарифи, која је била на снази у Грчкој до 1 јануара ове године. Са формалног гледишта она има све добре стране те класификације, али у исто време и све њене недостатке. Као добре стране могу се истаћи прост и логичан распоред грађе, без претрпаности, и врло добра прегледност материјала. Њен је главни недостатак са формалног становиштва недовољна разрађеност, одсуство

прецизности и оскудица комплетних података. Њене особине са гледишта вредности самих података које садржи изнете су у претходним одељцима.

Као и стара царинска тарифа, тако и трговинска статистика Грчке, све до конца 1925 године, дели робу на 20 категорија, и то:

- I. Жива стока.
- II. Животињски производи и
- III. Производи риболова
- IV. Пољопривредни производи
- V. Уља и уљне супстанције
- VI. Шумски производи
- VII. Биљне боје и танин
- VIII. Сирови минерали и метали
- IX. Хемијски и апотекарски производи
- X. Рађене коже и кости
- XI. Намештај и други дрвени објекти
- XII. Продукти шећерне индустрије
- XIII. Вина, ликери и алкохолна пића
- XIV. Предиво и тканине
- XV. Израде од спарте, кудеље, јуте
- XVI. Производи стаклени и земљани
- XVII. Објекти од минерала и метала
- XVIII. Музички инструменти и научне справе.
- XIX. Хартија, папирне и граверске израде
- XX. Објекти од комбинованих материјала.

Сам овај распоред који се знатно разликује од класификације робе у нашој статистици спољне трговине у великој мери отежава рад на упоређењу података о размени производа. Улазећи дубље у детаље грчког распореда робе, та тешкоћа добија све то веће размере. Узећемо само један пример ради илустрације.

Грађевно и остало полупрерађено (тесано и пилено) дрво налази се код нас у трећем одељку I дела тарифе (производи шумарства). Под редним бројем 152 налази се „дрво за грађу без разлике“. У грчкој статистици постоји такође део „шумарских производа“ и то као посебна категорија. И тамо се налази разред „дрво за грађу у опште“. (под бр. 50). Међутим, не треба се преварити тим општим насловом, јер нити

тај део код Грка садржи све оно што садржи код нас, нити пак наш део садржи све што се налази у одговарајућем делу грчке статистике. Грчки део „дрва за грађу у опште“ не садржи дрво за бродске конструкције, нити даске за сандуке; напротив, наш део не садржи дрво у облицама и железничке прагове. Те разлике у значају, садржају и обиму појединих назива налазе се веома често, и само један марљив, мунициозан и опрезан преглед целе статистике наше и грчке може створити базу за упоређење односних статистика.

Учешће пореских обавезника у доношењу и извршењу државног буџета.

За наше данашње, казало би се модерно схватање о држави, изгледа сасвим природно и разумљиво, да порески обавезници, као лица из чијих прихода држава узима суме које су јој потребне за задовољење јавних потреба, узимају активно учешће: и у утврђивању тих јавних потреба; и у утврђивању пореског оптерећења; и у извршењу самог буџета.

Али ова, за наше модерно схватање тако природна и разумљива појава, није увек таква била; и ако би се човек мало прошетао кроз светску историју, он би могао констатовати, баш у овом погледу, две значајне чињенице, на име: 1) да порески обавезници нису увек узимали учешћа у доношењу буџета; 2) да је то учешће — пошто је, уз дуге борбе, било најзад извојевано — претрпело, у току времена, врло осетне измене.

У следећем изложићемо главне фазе у развоју овог питања, с напоменом, да се ограничавамо на опште примедбе, не улазећи нигде у детаље самога проблема, — ограничавање неопходно потребно кадгод се једно иначе крупно питање излаже у оквиру једног кратког чланка.

I. Прва фаза има се квалификовати као *пошћуна безиравности* пореских обавезника у доношењу и извршењу буџета.

Ово је случај код апсолутне монархије (деспотије), али

ово налазимо, делимично, и данас код колонија које немају самоуправу.

Овде је владалац и при доношењу и при извршењу буџета потпуно неограничен. Порески обвезници *имају дужности* да плаћају порезу која им је одређена (наметнута); али они *немају права* да суделују при завођењу пореза одн. при њеном распоређивању на поједине класе, а још мање да контролишу употребу буџетских сума.

Мишљење да је при оваквом начину буџетирања пореско оптерећење врло *неравномерно*, а трошење буџетских прихода врло *нерационално*, — не може се, без резерве, обележити као тачно. Поред многих примера који би се могли навести као доказ за тачност горњег тврђења, нису ратни примери, да су и за време апсолутне монархије (просвећени апсолутизам) донете многе пореске и буџетске реформе, које су имале за последицу равномернију поделу пореских терета и рационалније трошење буџетских прихода.

II. Друга фаза с правом се назива *фазом уговорног доношења буџета*, — јер се овде и одређивање пореза као и трошење добивених прихода врши на основу једнога споразума (уговора) закљученог између владоца и пореских обвезника.

Овај случај имамо у средње-вековној сталешкој држави; али се преостаци таквог буџетирања налазе овде-онде све до Француске Револуције.

Буџетирање једне средњевековне сталешке државе изгледало је од прилике овако:

Редовни буџетски расходи покривају се приходима из домена, регала и такса (напомиње се, да су средњевековне таксе, као што је, у осталом, и данас често случај, имале јак примесак из саобраћајних и потрошних пореза).

Ово су т.зв. редовни, слободни приходи, т.ј. приходи које Владалац прикупља, не тражећи за то ничије одобрење.

У случају потребе пак (кад ти редовни приходи нису довољни, — обично случај рата) заводе се и непосредне порезе, и то увек уз обећање: да су то ванредни намети, само за кратко време.

За завођење и наплату пореза, а тако исто и за утрошак тако добивених прихода потребно је одобрење сталешке

скупштине, *које се добија у форми уговора* закљученог између Владаоца и сталешке скупштине.

Владалац излази пред сталешку скупштину с предлогом: да му се дозволи увођење и наплата једне непосредне порезе, као привременог прихода за покриће једне нередовне потребе. Сталешка скупштина оцењује умесност назначене потребе; и ако је нађе као умесну, она ће одобрити увођење тражене порезе, уз извесне гаранције, да се тако наплаћене суме могу утрошити само на одређени циљ.

Уз уговор између Владаоца и сталешке Скупштине долази и једна врста уговора између појединих сталежа. Овај уговор има за циљ, да се одреди колико који сталеж има да плати: укупан порески износ репартира се на поједине сталеже.

У погледу на равномерност пореског оптерећења ова је фаза далеко од доброга. Приликом репартирања порезе сваки се сталеж труди, да свој удео смањи одн. пребаци на који други сталеж. И племство и свештенство, које је уживало пореске привилегије, обично је успевало, да целу порезу пребаци на трећи сталеж и на неслободно (полуслободно) становништво.¹⁾

Што се тиче питања о рационалности трошења буџетских прихода, постоји разлика између оних слободних и ових уговорних прихода. Оне прве Владалац троши без ичије контроле, и то је трошење, према приликама, могло бити и рационално и нерационално; за ове друге приходе постоји обавеза да се смеду трошити само на предвиђену (уговорну), сврху, о чему се старају (контролишу) комесари одређени од сталешке скупштине, — и с тога је то трошење било по правилу рационално.

III. У трећој фази имамо парламентарно, или тачније законско буџетирање. За завођење нових, као и за повећавање већ постојећих пореза потребан је пристанак Парламента, који се добија у форми пореских (таксених) закона²⁾. Исто тако

¹⁾ Пореске привилегије, које је племство уживало, биле су, у почетку, само привидне: еквивалент за ратне терете који су на њ падали, у току времена, т. ј. у колико су се порезе повећавале а ратни терети пребацивани на све становништво, — ове привилегије постају стварне.

²⁾ По изузетку није потребан закон, већ административан акт за повећање потрошних пореза у форми монополске цене (таксе), као и за некоје саобраћајне порезе (таксе).

потребан је пристанак парламента и за трошење државних (и пореских и свих других) прихода, који се пристанак добија у вотирању државног буџета као једногодишњег закона.

Законско буџетирање пружа пореским обавезницима две гаранције, на име:

1) да не буду преоптерећени државним наметима, — јер се предпоставља, да Парламент неће одобрити порезе које би преоптерећивале грађанство; и

2) да ће се државни приходи рационално трошити, — јер парламент неће одобрити издатке за непотребне одн. луксузне потребе.

Са теоријског гледишта ове гаранције несумњиво постоје; у пракси пак све зависи с једне стране од тога, како схватање имају чланови Парламента о својој улози о својим правима и дужностима, са друге стране од односа између чланова парламента и њихових бирача. И ако проучимо држање парламента баш у овом питању доћићемо до извесних интересантних сазнања, која заслужују да буду приказана.

У почетку парламент је водио врло много рачуна о интересима пореских обвезника, а врло мало, да не кажемо ни мало, о државним потребама. Противник јаког државног мешања, парламент је употребио своје буџетско право, да државну интервенцију сведе на минимум (одбрана земље против спољнег напада; одржавање правног поретка), т. ј. он је одобравао завођење нових (повећање постојећих) пореза само онда, ако је то било неопходно потребно за т. зв. есенцијелне државне функције; за остале — факултативне државне потребе он је одрицао пореске приходе. Да нагласимо, мада је то само собом јасно, да се, у овом првом времену, парламент врло мало мешао у трошење државних прихода: он се старао да ти приходи буду што мењи, али је у утрошку тих сума Влада била потпуно самостална.

Мало по мало пак Парламент напушта ово становиште, и постаје присталица јаче државне интервенције. Он се почиње интересовати зато, да државна власт прошири своју акцију и ван оних есенцијелних задатака: он пледира за државну акцију и на културном и на привредном пољу. Самим тим он постаје у слабијој мери бранилац и заштитник пореских обвезника: да би се омогућила (проширила) државна

интервенција на културном и привредном пољу, морају се, путем порезивања, повећати државни приходи.

Мењајући своје становиште у погледу на обим државне интервенције, парламент мења и своје држање у погледу на трошење државних прихода. Парламент жели да државна власт интервенише и на културном и на привредном пољу, али он не даје Влади пуну слободу у том погледу, већ жели да и сам одређује у коме ће се правцу и у којој мери интервенисати.

Присвајајући себи ову нову улогу Парламент је врло брзо отишао тако далеко, да је услед тога, буџетска равнотежа често пута била довођена у питање; и да би се ова опасност отклонила, учињен је предлог, који је у многим државама и прихваћен, да се буџетско право парламента ограничи. Ограничивање се састоји у томе, што се парламенту одузима право, да заводи нове одн. повећава предложене партије расхода: он може предложене партије расхода укинути или смањити, али не и завести нове, или повећавати оне које је Влада предложила.

Нагласили смо већ, да улога парламента у доношењу буџета стоји у тесној вези са односом између чланова Парламента и његових бирача; сада, нам још преостаје, да ту везу мало објаснимо.

У уставима готово свих европских држава наћићемо једну одредбу, која регулише однос између чланова парламента и његових бирача на следећи начин: сваки народни посланик је представник целог народа (а не само свога изборног округа); народни посланици не могу добити од својих бирача везане мандате.

Ово је један несумњиво здрав принцип, и желети да он не остане лепа жеља, већ да и у пракси буде реализован; на жалост то није увек случај, и развитак парламентаризма као да показује тенденцију, да народни посланици постају у све јачој мери представници и заступници интереса својих бирача, и да од ових добијају везане манданте. За питање које нас овде интересује значајна је узрочна веза која постоји између улоге (држања) коју врши Парламент у доношењу државног буџета, и његовог (т.ј. његових чланова) схватања тога односа према бирачима.

У овом погледу могло би се утврдити као неко стално правило следеће: У колико је код чланова парламента јаче осећање, да су они представници *целога народа*, и да нису добили од својих бирача везане мандате, у толико је већа и јача и њихова брига за пореске терете док је њихово учешће у одређивању партија у буџету расхода, слабије; они парламенти пак, чији се чланови сматрају као представници само својих бирачких округа, и који добијају од својих бирача везане мандате, — ти Парламенти воде врло мало рачуна о пореским теретима, а много више о устрошењу буџетских прихода. У пракси се улога оног првог парламента манифестује у малим пореским теретима, и, томе следствено, у малим буџетским издацима, који се ограничавају на најбитније државне функције. Код оног другог парламента пак вотирају се издаци и на многе државне потребе, за које се не би могло увек казати да носе карактер *ојшиих њојреба*, и томе следствено, морају се вотирати и велики порески терети.

Да нагласимо одмах, да се горе обележена узрочна веза даје врло лако објаснити. Ако је Парламенат прожет осећањем, да је он представник целог народа (а не свог бирачког округа), онда он поклања своју највећу бригу оним питањима, која тангирају интересе целога народа, — а то су као што знамо, порезе, јер оне носе увек општи карактер. Сасвим је други менталитет оног парламента, чији се чланови осећају не као представници само својих бирача: такав парламенат нема много смисла за питање од општег значаја, већ само за питање локалног значаја, т. ј. за питања која тангирају само интересе њихових бирача, — У вези с тиме такви народни посланици не воде рачуна о пореским теретима, јер то тангира интересе целине, а они се о томе нестарају — већ само о томе, да из општег буџета добију што веће суме које ће бити намењене искључиво, или бар у првом реду, за потребе њиховог изборног округа одн. њихових бирача.

Да споменемо на завршетку, да је акција парламента у овом последњем правцу јако понтенцирана у свима федеративним државама. Ово се даје објаснити тиме, што је овде осећање за интересе целине још слабије, а брига за интересе појединих делова још јача. Менталитет једног оваквог Парламента дао би се, од прилике, овако формулисати: поједини

чланови парламента брину се, у првом реду, о томе, да из општег буџета извуку што веће суме за свој изборни округ; после тога долази брига за њихову ужу домовину (покрајину), која се испољава у томе, да се у општи буџет унесе што већи кредит за потребе појединих покрајина, — што се тиче пореских терета — дакле једног питања које тангира интересе целине, — за ова питања налази се у таквим парламентима врло мало осећања и разумевања.

Једва је и потребно додати, да ће овај процес бити бржи одн. да ће тежње парламента у овом правцу бити брже и потпуније остварене, ако би и чланови владе били руковођени истим жељама, што је, на жалост и сувише чест случај, јер су и они и народни посланици и припадници појединих покрајина, те и ко њих предомира не брине за интересе целине већ за интересе његовог изборног округа одн. уже домовине.

Има ли пута и начина да се сузбије штетан рад парламента у овом правцу?

У погледу на менталитет који је створен оним нездравим односом између чланова парламента и њихових бирача, лако је наћи против-отвор. Буџетско право Парламента има се ограничити само на његову сарадњу у вотирању државних прихода (пореза), т.ј. Парламенат се има питати за свако завођење нових одн. за свако повећање постојећих пореза. Што се тиче државних расхода, овде се Парламент има ограничити само на негативну улогу, на име, да одобри или не расходе које је влада предложила; позитивна улога која би се састојала у вотирању нових или у повећавању предложених партија расхода, имала би се потпуно укинути.

Као што се види, овај је лек у примени, и он се у примени показао као врло добар, — према томе нема за сада никакве потребе да се експериментише с неким новим леком.

Овај други случај је много тежи, јер овде могу доћи у колизију два интереса, на име политички и финансијски.

Финансијски интерес захтева финансијску аутономију. Будући да у федералној држави и чланови парламента као и чланови Владе сматрају општу државну касу као нешто туђе и страно, из чега је севап (патриотизам) извући што више за потребе своје уже домовине, то би најбољи лек био, као што

рекосмо, фискална аутономија, при чему би свака покрајина имала из својих властитих прихода да покрива своје властите потребе. Ово би било васпитно средство, да се код народа одомаћи уверење: да општа државна каса није ништа туђе, што би требало растрзати, већ нешто заједничко, што треба штедети.

Овај лек, који је несумњиво задовољио финансијске поступке, стоји у колизији с овим политичким тежљама, које настоје да се од федералне прави унионистичка држава.

М. Т.

Лични расходи по државном буџету за 1926 — 1927. год.

Буџетом за 1926—1927. год. предвиђено је на личне расходе (плате свега особља, додаци на скупоћу и пензије): 4 милијарде и 458 милиуна динара.

У предратној Србији, по завршним државним рачунима, сви ти расходи износили су:

1907. год.	33 милиуна, а
1911. год.	38 милиуна дин.

У току од 4 године повећање је износило 5 милиуна динара. Под претпоставком, да би то повећање ишло истим темпом — сваке 4 године по 5 милиуна дин. — лични расходи у предратној Србији износили би 1927, год. 58 милиуна дин. И ако би се могло рећи, да је то повећање претерано, ипак ћемо узети округло 60 милиуна динара.

Према броју становника у данашњој проширеној Краљевини, ти издаци требало би да изнесу 240 милиуна предратних динара, што по курсу 1 : 11 износи 2 милијарде и 640 милиуна данашњих динара. Међутим, као што смо навели, лични расходи за 1926—1927. год. износе 4 милијарде и 458 милиуна, дакле за 1 милијарду и 818 милиуна динара више!

Морали бисмо заузети велики простор овог листа када бисмо претресли личне расходе свих министарстава. Стога ћемо се задржати на Министарству Финансија, као најпозва-

нијем да води рачуна о расходима уопште, и на три нова министарства, која су зименила Минист. Народ. Привреде.

Лични расходи свих надлештава Министарства Финансија износили су:

1907. год.	2,135.000 дин., а
1911. год.	2,535.000 дин.

Повећање за 4 године износило је 400.000 дин. Укупно повећање за даљих 16 година (1911—1927.) изнело би 1,6000.000 дин. Према томе, лични расходи Министарства Финансија за предратну Србију у 1927. год. достигли би цифру од 4,135.000 дин. Узећемо, да би се за то време ти расходи удвостручили и да би изнели 5,070.000 дин.

За данашњу Краљевину ти расходи имали би бити 4 пута већи, што износи 20,280.000 дин., односно по курсу (1 : 11): 223 милијуна. Међутим, по буџету за 1926—1927. год. ти расходи износе 353 милиуна, дакле за 130 милиуна дин. више.

Број службеника у Министарству Финансија несразмерно је увећан. Године 1911. у свима одељењима тог Министарства било је око 120 које чиновника, које званичника, које служитеља. Буџетом пак за 1926—1927. год. предвиђено је:

чиновника	549
званичника	165
дневничара	72
хonorар. чиновника	93
служитеља	117

укупно: 996 службеника.

Ако је у једној земљи, која је по броју становника постала 4 пута већа, потребно је 4 пута више судија, професора, учитеља. полицајаца ит.д., није потребно 4 пута веће особље у централама. Али, овде није у питању 4 пута, већ 8 пута веће особље!

У овом погледу нарочито пада у очи Генерална Дирекција Државног Рачуноводства.

Год. 1905. у целом Главном Државном Рачуноводству и целој Главној Државној Благајници било: 18 чиновника, 6 званичника и 4 служитеља — укупно 28 службеника, а данас Генерална Дирекција Државног Рачуноводства има:

чпновника	255
званичника	60
дневничара	6
служитеља	70
	<hr/>
	укупно: 391

Уз то је још буџетном предвиђено 500.000 дин. за плаћање хонорара нарочитим лицима за израду завршних државних рачуна!

Пређе, док је било 3—4 књиговође, на време су састављани буџети и склапани завршни државни рачуни; а данас, кад је на окупу једна маса чиновника, буџети се никад на време не састављају, а о завршним државним рачунима ни помена нема!

Садањи одсек Главног Књиговодства има 40 чиновника од којих су: 18 књиговођа и 10 помоћника књиговођа. Уз то, одсек за израду завршних државних рачуна има 20 чиновника, од којих су: 3 инспектора, 12 књиговођа и 5 помоћника књиговођа. Зар је то мали број службеника да савлада један посао који су пређе савлађивали 3—4 књиговође уз припомоћ два помоћника, који су радили на дневницима примања и издавања? Не, не лежи узрок у малом броју особља, већ, на против, у великом броју, кад нема реда, кад нема дисциплине, а нарочито кад одозго нема јаке воље да се интензивно ради и успех постигне.

У погледу личних расхода одликују се три нова министарства, која су издвојена из предратног Министарства Народне Привреде, а то су: Министарство Пољопривреде и Вода, Министарство Шума и Рудника и Министарство Трговине и Индустрије.

По завршеном државном рачуну за 1911. год. лични расходи целог Министарства Народне Привреде износили су за ту годину нешто мање од 1,690.000 дин. Узимајући у обзир периодична повећања, ти расходи могли би у току од 16 година попети се највише до 3,000.000 дин., што по данашњем курсу износи 33 милиуна дин. При данашњем четири пута већем становништву, ти расходи требали би да данас износе 132 милиуна, међутим по буџету за 1926.—1927. годину они износе 202 милиуна динара! Док је раније Министарство Народне Привреде имало укупно око 580 службеника, данас

поменута три Министарств имају око 6.800! У место 4 пута, имају скоро 12 пута више службеника!

Нагомиланост сужбеника преовладала је у свима Министарствима. У Краљевини Србији 1911. године било је око 15.000 чиновника, званичника и служитеља, а данас их имамо око 180.000! У тај број не улазе стучњаци, мајстори и радници при разним државним предузећима. Издаци на то особље улазе у „материјалне расходе“.

Говореће о томе, и нехотице пада нам на памет „редукција чиновника“. Да ли вреди што о томе говорити? Већ је три године како се говори о тој редукцији, па никако да се изведе. И не само да се не изводи, већ се број службеника из године у годину повећава. Ако се кад год шта и предузимало, свршавало се обично са неколико службеника, који су остали без заштите — без протекције.

Мислимо, да нећемо претерати кад кажемо, да се лични расходи могу смањити најмање за 1 милијарду и 200 милиуна динара. Данашњи број државних службеника не само да је излишан, већ је и штетан у погледу успешног отправљања послова. Редукцију треба извести, али на који начин? Није лако избацити из службе 30 до 40 хиљада службеника и оставити их на улици. То би био грех, готово већи од греха, који је учињен нагомилавањем чиновника.

Налазимо да би требало организовати нарочито стручно ело, које би било подељено на секције. Тим секцијама би задатак, да па 2—3 месеца пробаве у Министарствима и разним надлештвима и да се на лицу места увере о потребном броју службеника, о њиховој спреми и способности. После прикупљених података, стручно тело имало би да доносе одлуку о потребном броју службеника у појединим надлештвима и решење о онима, које треба редуцирати. То редуцирање требало би да буде на што хуманији начин. Све оне, који су за редуцирање, требало би поделити у три, четири групе, па свакој групи, у роковима од три месеца, отказивати службу с роком од три месеца. По истеку тромесечног отказа, сваком службенику требало би издати тромесечне принадлежности, тако да сваки редуцирани службеник има на расположењу 6 месеца, да би себи могао наћи ухлебија.

На овај начин за четири тромесечја — година дана —

извршила би се редукција чиновника, и то без потреса, без големих невоља за редуциране, а Држава би још у првој години имала знатну уштеду.

Разуме се, да би за извођење овакве редукције требало донети законодавну одлуку, којом би се предвидела организација стручног тела и сви потребни прописи за извршење редукције. Та одлука имала би да буде обавезна за све министре.

Да ли ће се што и кад у овом правцу предузети — то остављамо времену, — које судећи по свему што смо до сада искусили — неће бити тако кратко.

К. Петровић.

ПРИВРЕДНА ХРОНИКА.

Из праксе Државног Савета по финансијским споровима

I — А. Ц. изјавио је жалбу Државном Савету на решење Министра Финансија (Ген. Дирекције Царина) од 15. децембра 1925. године Ц. Бр. 46471, па је молио да се исто решење поништи као противно закону. То решење гласи: „А. Ц. жали се на решење царинарнице у Марибору Бр. 22478 од 28. VIII 1925. године којим је кажњен за дело из чл. 166. цар. закона, наводећи: декл. Ув. Бр. 6270 од 24. VIII. 1925. г. пријавио је за царињење 163 рама у тежини бруто 4275 нето — 4164 кгр. израде од ливеног гвожђа необрађене — врата за пећи по 5 кгр. Врата су сирова без икакве обраде, само са неким испрекиданим линијама по крајевима, која не чине никакав орнамент. Коментар нигде не каже, да се грубо ливене израде имају узимати у обзир, — те је и он сматрао, да се под појмом обрађено, треба узимати само оно, што је рађено са знацима финије обраде — што овде није случај.

О украсима говори коментар старе тарифе код Бр. 575, а из кога се јасно види, да орнаментовање, код жељезних израда узима се у обзир, када је на финији начин израђено; грубо орнаментовање код ливених израда, без икаквог је утицаја на царињење. У новој тарифи на страни 341 орнаментовање је стављено иза полирања, што има свог разлога, јер орнаментовање мора бити финије обраде, а не грубо, како је из модела извађено.

Расмотрио сам акта овог предмета и оценио, како истрагом прибављене доказе, тако и жалбене наводе, па сам

нашао, да је жалба благовремено поднета, њени наводи неумесни, а царинарнично решење правилно и на закону основано са разлога: што се постојање дела и кривична одговорност окривљеног доказује: уредно састављеним записником ангажованих чиновника; чије је мишљење и Царински Савет усвојио на својој седници, а које је одобрио и Министар Финансија одлуком Ц. Бр. 46471/925. г. налазећи да се обраде као што је декларант пријавио, имају царинити по Т. Бр. 583/2г а не као што је декларант пријавио по Т. Бр. 585/1г.“ Са тих разлога Министар Финансија је одлучио да се решење Мариборске царинарнице оснажи као правилно и на закону основано, а жалба одбаци као неумесна.

Тужбени наводи су следећи: „Противу решења царинарнице жалио сам се Господину Министру Финансија али је моја жалба била одбијена решењем од 15.XII.1925. г. Бр. 46471. Против решења Г. Министра Финансија част ми је поднети Државном Савету следећу жалбу: Нисам имао никакве намере оштетити државну касу јер сматрам да та роба није обрађена. Из свих објашњења коментара која (објашњења) сам у жалби на Господина Министра поближе навео, произлази, да се орнаментовање код гвоздене робе уопште само онда сматра обрадом када је то орнаментовање израђено финијом врстом рада, дочим када је оно само грубо ливено са неизразитим и безначајним линијама па као такво из модела извађено а даље не рађено — да се не сматра обрадом. По новој пак тарифи орнаментовање је уврштено иза полирање по чему закључујем да орнаментовање мора бити финија врста обраде односно барем са таквим фигурама, пластиком, рељефима или у опште изгледом лепшег и савршенијег рада — што код ове робе свакако није случај Поводом спора узети су званични угледи и преко фирме „Транспорџ“ послати царинском биро-у на оцену, који је уверењем Бр. 1210-13/IX 1925 (које прилежи овде као прилог) моје мишљење и потврдило. Међутим, Царински Савет је то уверење поништио и одлучио да се роба има сматрати обрађеном.

Покушај за оштећење државне касе могао би бити само онда, да сам робу изменио, или како год сакрио, или што томе слично учинио, а кад тога овде нема онда зашто треба да платим 23.000 динара. Сматрам да закон треба да буде за свакога једнак, а не да се једним забуна не дозвољава, док се другима дозвољава, а баш код тога другога (Биро-а) који би имао бити за нас меродаван.

При том случају, где се ради о тако великој своти коју треба да платим, ја морам да учтиво скренем пажњу на то, да је примена члана 166. цар. закона у дословном смислу превише строга, јер се не разликују зле намере од обичне

забуне и јер за обичну забуну (ако таква овде у опште постоји) треба да платим толику суму.“ Па је молим Државни Савет да решење поништи као противно закону.

Решавајући овај конкретан случај по жалби, Државни Савет је решењем својим од 8. априла 1926. године Бр. 5722 поништио горње решење Министра Финансија са ових разлога: „Жалилац је кажњен по чл. 166. цар. закона, с тога што је спорну робу по мишљењу царинских органа и царинског савета имао пријавити за царинење по тар. бр. 583. тач. II. г. опште цар. тарифе, као израде од ливеног гвожђа, нарочито непоменуте обрађене, у место, што их је пријавио за царинење по тар. бр. 583 1 г, по коме се царине исте израде само необрађене. Како је у овом конкретном случају спор око тога да ли је спорна роба обрађена или необрађена, па према томе да ли се има царинити по тар. бр. 583/2г, или 583/1г, то питање нетачне пријаве и казне по чл. 166. цар. закона не може доћи у обзир.

Не може се узети као разлог, за примену казне из чл. 166. цар. закона то: да је Цар. Савет својим решењем од 27.X.1925. године поништио мишљење цар. биро-а који је као стручна установа био мишлења да је жалилац спорну робу правилно пријавио, јер иста није обрађена, мишљење царинског савета ничим образложено, нити је наведено, да је мишљење царинског биро-а у погледу обраде робе нетачно, као ни зашто би то било.

На против коментар уз стару цар. тарифу, који важе и за нову, више иде у прилог првог мишлења да врло прост орнамент на спорној роби (врата од пећи), а који је добивен самим ливењем не може се сматрати као обрада, и као такав не би требао да се узме у обзир. Најзад жалилац је за спорну робу добио и званично уверење о томе како исту треба царинити, од надлежног за то по чл. 51. цар. закона, Царинског Биро-а те и по том основу у овом конкретном случају не може бити до њега кривице за нетачну пријаву и казне по чл. 166. цар. закона.

Према свему изложеном у овом случају спорно може бити само питање да ли ће се спорна роба царинити као обрађена по тар. бр. 583/2г или као необрађена по тар. бр. 583/1г што се има накнадно расправити с обзиром и на коментар уз цар. тарифу.

II. — Ј. Ј. царински посредник из М. изјавио је жалбу Државном Савету противу решења Министра Финансија (Ген. Дир. Царина) од 19. новембра 1925. године Ц. Бр. 47553, па је молио да се исто решење поништи као противно закону. Ожалбено решење гласи: „Ј. Ј. царински посредник жали се на решење царинарнице у М. број 25339 од 3.XII. 1924. го-

дине, којим је кажњен за дело нетачне пријаве робе из чл. 166. цар. закона, наводећи: да је осуда изречена на погрешном тумачењу Правила о дари, јер се стаклене израде не продају у нарочитим унутрашњим завојима, већ без истих, а сламу, која чува робу због преноса, члан 7. и чл. 22. Правила о дари изрично изузимају из појма „унутрашњих“ завоја.

„Расмотрио сам акта овога предмета и оценио, како истрагом прибављене доказе, тако и жалбене наводе, па сам нашао, да је жалба благовремено поднета, њени наводи неумесни, а царинарничино решење правилно и на закону основано са разлога: што је декларант по декл. Ув. Бр. 9351/924. г. одбио као амбалажу и ону сламу, која је била чврсто обавијена око робе као њен први непосредни завој, а није је скинуо са робе па да одвојено мери како сламу, тако и робу већ је тежину сламе назначио приближно према рачуну робе, а која је слама била спојена са спорном робом, па је стога овакав поступак декларанта противан чл. 3. тач. 5. Правила о дари.“ За то је из горњих разлога оснажио напред помену решење царинарнице.

Жалбени су наводи следећи: „Према чл. 1. царинско-кривичног поступка Ц. Бр. 15500 од 10. X. 1913. године нико не може бити суђен и осуђен док се не извиди његова кривица по одредбама овог поступка, а чл. 57. истог поступка прописује, да мора свако осудно решење садржати међу осталом и доказе и околности, којима се дело утврђује као и законске одредбе, на основи којих је дело решено. Оспорено пак решење не задржава нити дозаза, нити околности, нити законских одредаба, већ је само утемељено на напачном тумачењу чл. 3, 7 и 22. правила о дари, кривом појмовању чл. 3. з. о. оп. цар. тарифе и на тако исто кривом „мишлељу царинарнице“. Јер се према образложеном решењу не оснива на законској бази, је исто сасвим погрешно и ништаво. Ако је царинарница сама у двому те оспорава декларантом пријавом, морала би пре издатог решења своје спорно мишљење прочистити у смислу прописа чл. 50 до 54. цар. зак. те стопро након овог у закону предвиђеног објашњења издати своје осудно решење, што царинарница није учинила, већ она оснива решење на самоластно напачно тумачење односних прописа и на властито мишљење.

II. Да је основа решења погрешна и у закону неутемељена, тако исто да су тумачења и поступања декларанта правилна и саобразна важећим прописима следи из настопног.

а) У оспореној декларацији пријавио сам изрично: 748 кгр. сламе која је обавијени око стакла и прати робу. Царинарница је ову пријаву сматрала за тачну и исправну те декларацију у смислу чл. 37. цар. закона узела у рад. Стопро при

званичном прегледу су ангажовани цар. органи дошли до диференце 272 кгр. те мотивише своје кажњење, да пронађених 272 кгр. сламе (ембалаже) није то слама, већ према правилима о дари,-шупље стакло, те се мора као таква царинити и казнити. Ова је тврдња противна дејствима и законитим прописима. Није наиме тачно, да пронађене 272 кгр. сламе нијесам пријавио јер очито се развиди из декларације, да је иста била пријављена међу 748 кгр. сламе, која је обавијена око стакла. Није ипак моја задаћа, већ задаћа царинарнице саме, да ту сламу посматра и царини или као стакло или као слама, (амбалажа). Нипошто пак царинарница нема права, да ме казни за пријаву, коју је царинарница при примању декларације сматрала за тачну. Правилно поступање код њезиног управног акта, је ствар царинарнице и не деклеранта, који носи одговорност само за „нетачну“ пријаву и т. д.“

Државни Савет решавајући овај случај по жалби решењем својим од 5. априла 1926. године Бр. 3931 поништио је пом. решење Министра Финансија са ових разлога: „Жалиоц је правилно поступао кад је сламу, којом је стаклена роба била обмотана да је чува при преносу, одбио као амбалажу, и није рачунао у тежину, јер је роба том сламом била само слабо увијена, те се у смислу чл. 7 правила о дари у вези са чл. 22. истих правила та слама не рачуна у тежину робе.

Неумесно је позивање у ожалбеном решењу на тачку 5. чл. 3 правила о дари у овом конкретном случају, јер је овде у питању слама која је изриком предвиђена у чл. 7 и у 22. пом правила, док се у тач. 5. чл. 3. истих правила слама нигде не спомиње већ се спомињу финији завоји.

Ш. Браћа С. из С. поднели су тужбу Државном Савету противу решења Министра Финансија (Ген. Дир. Царина) од 30 новембра 1925. године Ц. Бр. 79999, па су молили Државни Савет да исто решење поништи као противно закону. Ожалбено решење гласи: „По тужби Браће С. из С. противу мога решења Ц. Бр. 43948 од 3. X. 1924. год. Државни Савет у у своме IV Одељењу донео је пресуду Бр. 38992|24 од 25. августа 1925. год. којом је поништио наведено решење, а са следећих разлога:

„При доношењу ожалбеног решења Министар Финансија позива се на пропис чл. 79, цар. закона, који се односи на царинске дажбине, што у овом случају није се могло применити, пошто тужилац не тражи повраћај царинских дажбина, већ тражи повраћај наплаћене државне трошарине, према закону о државној трошарини, па је Министар Финансија требао да испита да ли је тражење тужиочево с обзиром на прописе закона о Државној Трошарини умесно или није“.

У смислу чл. 34 и 42. закона о Државном Савету и

Управним Судовима ова је пресуда обавезна за мене, те на основи исте, а упуштајући се у поновно разматрање акта овога предмета и узевши у обзир закон о Државној трошарини нашао сам:

Да закон о Државној Трошарини односно одредбе о државној трошарини нису ни једним својим чланом нормирале право повраћаја наплаћене државне трошарине на увезену страну робу, која се извози из слободног промета, које право ужива само роба домаће производње.

На конкретан случај има место једино примена члана 69. Одредба о Државној Трошарини која гласи: „За извоз трошаринских предмета стране производње, који се из сместишних и царинских магацина враћају, односно извозе ван земље, важе односни прописи царински и према томе Браћа С. из С. немају права на повраћај државне трошарине на робу стране производње, која је ступила дефинитивно у слободан промет, а није извежена непосредно из сместишних и царинских магацина“. Па је решио да се молиоци Браћа С. одбију од свога тражења као неумесног.

Тужбени су наводи следећи: „Ми смо се благовремено били обратили Сплитској царинарници да нам врати суму од Динара 29.240— наплаћену по разним увозним декларацијама на кгр 7310 сирове каве, коју смо вратили у иностранство уредним царинским и трошаринским исправама.

Кава је била увезена по следећим увозним декларацијама Ув.Бр. 2631 од 9. V. 1923. године Бр. 124 од 14. VII. бр. 336 од 28. VII., Бр. 707 од 25.VIII., 832 од 3. IX. бр. 1153 од 25. IX. бр. 1333 од 4. X. бр. 1414 од 10. X. и друге у години 1923. и по њима су наплаћене царинске и трошаринске дажбине.

Извоз каве горе означене, извршили смо по декларацијама извоз бр. V/108 од 25. VIII. 1923. г. V/117 од 1.IX. 1923. V/141 од 12. IX. 1923., V/154 и остали које смо изнели у нашим првашњим жалбама. Утврђено је дакле, да је роба доведена из иностранства, да је на њу плаћена трошарина, да није потрошена у земљи већ да је враћена у иностранство. Господин Министар Финансија својим решењем од 3. октобра 1924. г. одбио је нашу молбу с позивом на чл. 79. цар. закона. Пошто ми каву нисмо возили на неизвезену продају немамо ни права да тражимо повраћај увозне царине. Али се овде не ради о царини, већ о трошарини. Роба није потрошена у земљи, пак смо се за то против решења Г. Министра жалили на Државни Савет. Државни Савет пресудом од 25. августа 1925. г. Бр. 38999/24 поништио је решење Г. Министра Финансија, као неправилно и противно закону, пошто није испитано да ли је наше тражење основано или не, обзи-

ром на прописе трошарин. закона. На то је Г. Министар Финансија, донео друго решење од 30. децембра 1925. године Бр. 49999 под којим нас на основу пресуде Држ. Савета одбија од тражења, јер да у одредбама о државној трошарини није нормирано право повраћаја трошарине на увезену страну робу која се извози из слободног промета. Ово решење Г. Министра Финансија противно је појму трошарине, која се наплаћује на извезене предмете израђене у земљи, или пак довезене са стране који се имају потрошити у земљи. На овакове предмете, кад се немају потрошити у земљи, трошарина се не наплаћује, односно у колико се и наплати врати се сопственицима чим се утврди да се роба у земљи није потрошила.“ У одговору своме на тужбу Министар Финансија даје следеће наводе: „Наводи тужиоца су неумесни и на закону неосновани, па се као такви и не могу узети у призрење.“

Закон о Државној Трошарини односно одредбе о Државној Трошарини нису ниједним својим чланом нормирале право повраћаја неплаћене државне трошарине на увезену страну робу, која се извози из слободног промета, које право ужива само роба домаће производње.

На конкретан случај има места једино примени чл. 69. Одредбе о Државној Трошарини која гласи: „За извоз трошаринских предмета стране производње, који се из сместишних и царинских магацина враћају, односно извозе ван земље, важе односни прописи царински, а према овима Браћа Суић из Сплита немају права на повраћај државне трошарине на робу стране производње, која је ступила дефинитивно у слободан промет, а није извежена непосредно из сместишних и царинских магацина, као што немају права ни на повраћај царине“.

Решавајући овај конкретан случај по тужби Државни Савет је пресудом својом од 1. априла 1926. г. Бр. 9399 поништио поменуто решење Мин. Финансија са ових разлога: „Чл. 64. Одредаба о држ. трошарини из фин. зак. за 1920/21. год. даје свима лицима, која се баве производњом или продајом трош. предмета, право на повраћај трошарине на извезене предмете ако докажу да су је платили. То право није ограничено само на предмете домаће производње, како се неосновано тврди у одговору на тужбу, без позива на ма који пропис, што се јасно види из пом. чл. 64., па оно важи и у случајевима увоза страних трош. предмета, који се извозе из слободног промета. Чл. 64. тај повраћај условљава једино доказом да је трошарина плаћена, а порекло предмета и не помиње.

Примени чл. 69. поменутих одредаба у овоме случају нема места. Ту се извоз, односно враћање ван земље троша-

ринских предмета стране производње, који су ушли у сме-стишне и царинске магацине, подводи под царинске прописе без икаквог помена о повраћају наплаћене трошарине. Тај члан не важи за повраћај и због тога, што се према чл. 49. истих Одредаба трош. предмети могу оставити у за то одређена стоваришта без наплате трошарине, која није плаћена. Према томе, одредбе чл. 69. односе се само на прописе о цар. поступању са робом страног порекла која се натраг враћа.

За расправу спора о повраћају наплаћене државне трошарине меродовни су једино прописи чл. 64. поменутих одредаба, па како је тужилац испунио тражени услов има му се вратити оспорена сума државне трошарине.“

IV. — Л. Ђ. удова из В. изјавила је тужбу противу решења Мин. Финансија (Ген. Дир. Неп. Пореза) од 28. XII. 1925. г. Бр. 45005 којим је оснажена пресуда среске фин. управе у В. од 25. VIII. 1925. г. Бр. 7232.: Л. Ђ. из В. доставила је среској Фин. Управи у В. да је дала на меницу 5.000 дин. једном лицу по којој му је забрану и интабулацију ставила, а није исту меницу пријавила за разрез пореза. Среска Фин. Управа из својих књига и аката се уверила да тужена није ову меницу пријавила за разрез порезе и да је тиме себи створила кривицу из чл. 111. зак. о непосред. порези, па ју је пресудом својом осудила да плати како редовну тако и казнену порезу. Разлози фин. управе су ови: „Како је достављени препис менице довољан доказ да је Л. Ђ. дала под интерес капитал од 5000 дин., а на основи пореских књига и њеног признања утврђеног да исти капитал није пријавила за разрез порезе тиме је потпуно утврђено да постоји кривица из чл. 111. зак. о неп. порезу“, па је и пресудила да се иста казни по напред пом. зак. пропису.

Тужбени су наводи следећи: „Решење Министра Финансија није на закону основано са ових разлога: што сам ја и у изјављеној жалби навела разлоге са којих је неправилна пресуда среске фин. управе по којој сам ја по чл. 111. закона о неп. порезу кажњена и сличне наводе и овде у овој жалби износим, по томе: што се види и по самој пресуди да сам ја дала зајам по меници, у 1924. г. без икаквог интереса, и пошто је рок плаћања дошао ја сам тражила обезбеду за суму од 5000 динара и та обавеза дошла је пред државну власт и пред финанс. управу, и када је финанс. управи био познат порески објекат онда се није могло ни говорити о прикривању мога капитала, а то и по објашњену одлуком Државног Савета од 30. новембра 1909. г. Бр. 8405, ја нисам могла да се кажњавам, јер по чл. 111 зак. о непосред. порезу пореска власт није имала зак. ослонаца да ме кажњава, већ је требала да ме оптерети само редовним порезом за оно

време од када је већ исправа дошла пред државну власт у смислу чл. 43, зак. о непосред. порезу и т. д.“

Решавајући овај конкретан случај по тужби Државни Савет је поништио горње решење Мин. Финансија пресудом својом од 5. јуна 1926. г. Бр. 18157 са ових разлога: „Из акта овога предмета не види се, да је тужиља дала 5000 динара Ђ. С. под интерес. Сама меница не може послужити као долаз, да је сопственик исте дао новац под интерес, јер је меница и хартија од вредности и средство плаћања. У овом случају предпоставља се, да је тужиља дала новац капитал под интерес, а претпоставке су изрично забрањене у општем кривичном поступку — §. 221 алинеја II. Тужиља не признаје да је новац дала под интерес, а нема ни других доказа који би тужиљу теретили, те зато овде и нема кривичног дела из чл. 111. зак. о неп. порези, па је за то и Мимистар Финансија погрешно, кад је доне овакво решење“.

Др. Д. Д.

Стање Народне Банке

У мају месецу о. г. извршена је експедиција двадесет милиона златних динара у Париску Ковницу ради ковања новог југословенског златног новца. То се, међутим, не види из стања металне подлоге. Напротив готовина у кованом злату повећала се за 0,7 милиона златних динара. То долази отуда, што ово злато није ни књижено јер не припада банци, већ се водило као државни депо злата, добијеног од Аустро-Угарске.

Депои на страни у разним валутама стално са смањују. Крајем 1925 сток девиза износио је 365,6 милиона; крајем марта пао је на 346,5, а крајем маја о. г. на 326,2 милиона. Државна интервенција на домаћим берзама непрестано се наставља и то је главни узрок опададању стока девиза. Куповина девиза врши се у мањој мери, јер је понуда слабија. За последњи месец дана сток девиза смањио се за 8,3 милиона динара.

До краја маја о. г. требало је вратити Народној Банци све ванредне, сезонске кредите. Отуда се менични портфељ смањио за 85,5 милиона. Зајмови на залог, међутим, повећали су се за 20,3 милиона динара и износе укупно 216,3 милиона. Ово је највећа сума које су залог до сада достигле. То није знак о довољној количини расположивих капитала, али истовремено треба сматрати и као последицу појачане ефектне трговине у последње време (рента ратне штете).

Државни дуг непромењен. Новчанице у течају показују, за месец дана, смањивање у 140 милиона. Готовина по жиро рачунима расте.

У појединостима стање је било следеће, у милионима динара:

А К Т И В А	1926.		За месец дана
	30-IV	31-V	+ или —
МЕТАЛНА ПОДЛОГА:			
у кованом злату	78,8	79,5	+ 0,7
у кованом сребру	17,5	17,5	—
у строној монети.	1,0	0,3	— 0,7
у депоима на страни у разним валутама	334,5	326,2	— 8,3
Укупно	431,8	423,5	— 8,3
ЗАЈМОВИ:			
на менице	1.179,8	1,094,3	— 85,5
на хартије од вредности	196,0	216,3	+ 20,3
Укупно	1.375,8	1.310,6	— 65,2
ДРЖАВНИ ДУГ:			
рачун за откуп крунских новчаница .	1.151,9	1.151,9	—
рачун приврем. и сталне размене . .	350,2	348,8	— 1,4
по зајму на бонове обрт. капитала .	966,3	966,3	—
по зајму на бонове по ванр. кредитима	2.000,—	2.000,—	—
Укупно	4.467,4	4.467,0	— 1,4

П А С И В А

Главница Дин. 50,000.000 у кованом злату			
од ове уплаћено	29,5	29,8	+ 0,3
Резервни фонд	7,7	7,7	—
Новчанице у течају	5.767,2	5.627,2	— 140,0
РАЗНЕ ОБАВЕЗЕ:			
по жиро рачунима	273,5	362,8	+ 89,3
по разним рачунима	240,4	173,0	— 67,4

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Izveštaj trgovačke i obrtničke Komore u Zagrebu za godinu 1925. – U Zagrebu 1926. Vlastita naklada Komore.

Овај извештај заслужује по својој садржини нарочиту пажњу. Први део овог извештаја је један озбиљан покушај да се јавности пружи информативан преглед привредног развитка целог подручја загребачке Коморе. Овај преглед поред тога што подвлачи извесне привредне моменте из живота целе земље у опште и загребачког подручја напосе, пружа и нешто детаљније прегледе привредног стања ове области у 1925. години, и то груписане овако: пољопривреда, сточарство и сточарски производи, перад и производи, пчеларство и производи, свилогојство, лов и промет крзном, риболов и промет рибом, промет колонијаном робом, индустрија и промет њеним производима (овај је преглед детаљно дат по појединим индустријским гранама), хотелска индустрија и промет странаца, повчарство.

У нашој држави изгледа да званични кругови немају свести о значају статистике, јер ми не само да немамо добро уређену статистику, већ би могли рећи да је без мало никако немамо. У толико више пада у очи овај покушај који је више анкетни но статистички (ма да у њему има и статистичких података). Када би све наше коморе дале овакве извештаје, могле би добрим делом да поуне празнину коју у овом погледу чини осуство званичне иницијативе.

У овом делу привукао је нарочито моју пажњу један пасус који карактерише данашњу нашу тако звану привредну кризу. Тај пасус гласи: „Садања је криза наше привреде заправо последица процеса оздрављивања и сређивања, па њени учинци не морају бити апсолутно штетни с опћег економског

гlediшта, већ донекле и повољни, јер сведе нашу привреду у нормалне колотечине развоја те показују уједно и пут, којим она мора крочити, жели ли се у најтежим приликама одржати. Инфлација је створила много шта нездрава, и нема ништа природнијег од тога, да у процесу пречишћавања отпане оно, што је сувишно и што нема никаквих предувјета за успјешан даљни опстанак и развој. Зло је само, што овај процес пречишћавања захваћа често пут, и она подузећа, чије је пословање основано на посве солидној и здравој основици. У томе и лежи најштетнији утицај кризе, у којој се већ двије године ломи наш привредни живот“.

Други део овог извештаја односи се на сам рад Коморе, који указује на свестраност коморине иницијативе. Овде су ме пријатно изненадили „статистички подаци и пописи“, који се односе не само на приходе Коморе, већ пружају статистички преглед „привредних организација подручја Трг. и обрт, Коморе у Загребу“. И ако је ово последње само један скроман почетни корак у нашој статистици, он у толико више заслужује похвале, што се код нас иначе говори о привредним питањима и води привредна политика без привредне статистике.

Трећи део извештаја садржи нацрт закона о Привредном Савету, правилнике о разним моментима из делокруга Коморе, итд. Овде пада у очи попис књига које је Комора прибавила за своју књижницу. Тај попис показује да се Комора интензивно интересује не само практичним питањима са свога подручја већ целокупним друштвеним животом нашег народа — у свима правцима и из свију крајева.

Уз овај извештај штампани су и ови прилози:

1) говор потпредседника загребачке Трговачке и Обртничке Коморе, Шандора Табачника, о развоју хрватске привреде; 2) прорачун Коморе за 1926 годину; 3) примедбе к трећој основи закона о непосредним порезима; 4) меморандум о новој железничкој тарифи; 5) Пољска и њено привредно значење; 6) извештај о III конгресу Међународне Трговачке Коморе у Бриселу. **Пан.**

Словеначка свеска Пољопривредног Гласника.

Словеначка, овај лепи кут наше стране Краљевине, и ако прибавена уз последње огранке Алпа са мало првокласног земљашта, ипак је знала вредним рукама, стваралачким духом и систематским радом да искористи све природне чињенице и створи себи удобан живот и позитиван успех и напредак. Када летња жега и запара долина Краљевине постану тешки, када се осети потреба за одмор, потражи се лепота, свежина и тишина словеначких брда, њених опоравишта и одморишта.

Ишла је из штампе Словеначка Свеска Пољопривредног Гласника под уредништом Др. Емила Поповића — Пеције — Нови Сад. Она обрађује словеначку пољску привреду и обилује илустрацијама. Сарадња је од најистакнутијих стручних пољопривредних радника словеначке пољске привреде, те стога заслужује и нарочиту пажњу. Целокупни материјал може се поделити на: биљна продукција са хмељарством, воћарством виноградарство са подрумарством, сточарство и планинско газдовање (Горењска), млекарство, шумарство; пољопривредна настава, задругарство, аграрна политика и организација пољопривредних стручњака.

Чланци необично добро илуструју развој и садање стање пољске привреде у Словеначкој. Многобројне илустрације ово допуњавају. И стручњак и трговац

налази ту врло много потребног материјала. Они показују, колико је пољска привреда у многеме одмакла према многим крајевима наше Краљевине. Чланци су концизни и на бази темељних проучавања и марљиво прикупљеног материјала. Добија се утисак о створеној систематици и спровођеном систематском раду кроз године. Просечан принос пшенице од преко 13 твара по хектару за наше прилике а с обзиром на положај Словеначке много говори али исто тако и хмељарство и његова организација. Воћарство је још из старина првокласно, мада још увек преовлађује екстензивни правац као и у свима нашим воћарским крајевима. И тамо је виноградарство најездом филоксере претрпело уштрб и свело се од 24.000 хектара на 14.000 са преко 13.000 на америчкој подлози. Словеначке планине су првокласни сточарски крај. Коњарство има свој нарочити правац у погледу расе. Гаји се у великој превази тежак, хладнокрвни норишки коњ. У овчарству је спровођено одабирање сопствених типова. Задругарство је представљено са око 800 задруга са неколико савеза. Кметијска Дружба у Љубљани се нарочито истиче. Пољопривредна настава је заступљена трима пољопривредним школама, од којих је једна средња. Има и четири домаћичке школе.

Ово је друга или трећа свеска Пољопривредног Гласника, која излази у оваквом обиму и са оваквим садржајем. Оваквим радом Гласник и његов уредник задужују необично нашу младу пољску привреду. У таквој свесци ми налазимо сав материјал прикупљен на једном месту, који се иначе тешко даје прикупити и наћи. Оваква свеска нам показује право стање пољске привреде појединих наших крајева. Кад се има у виду, са колико је тешкоћа скопчано све то, као и скрупулозна пажња, да

свеска и одговори свом задатку, онда је јасно, колико је за све то потребно труда и жртава. Уреднику за ово припада похвала, пажња и признање.

Пољопривредни Гласник излази већ шеста година и са пажњом обрађује сва научна и практична пољопривредна питања али и пољопривредна питања општег карактера. Годишња цена листу је 160 дин. за општине, друштва и школе а 130 дин. за остале. Излази два пута месечно. **Мита Ђ. Николић.**

Преглед штампе за месец мај 1926.

Расподела материала у овоме прегледу извршена је, у главном, на сличан начин, као и у прегледу за месец април у бр. 4. Економиста. Напомиње се само да смо приморани регистровати у овом прегледу и неке податке из извесних листова, нарочито месечних, чије свеске за април месец изашле су са задоцњењем тек у мају тако, да се нису могле узети у обзир приликом састављања „Прегледа“ за месец април. Пошто је код многих часописа овакво задоцњење редовна појава, то ћемо у овом нашем прегледу водити рачуна и о чланцима оваквих листова.

I. Пољопривреда и шумарство

1. Проф. Др. Ђуро Ненадић (Загреб), Непотрошине шумске главнице. Шумарски лист, бр. 5 од 1 V

2. Употреба сумпорне киселине. Господар бр. 139 од 12 V. (уз. Јут. Лист у Загрбу.)

3. Драг. Ђосић. Пољопривредна криза у нашој земљи. Гласник Мин. П. и Вода Април 1926.

4. О ribnjačarstvu (članci u Gospodaru Jutarnji List u Zagrbu. 12, 19 i 26. V.)

5. Др. В. Стојковић. Пред применом Закона о пољопр. кредиту. Гласник Мин. П. и Вода Април 1926 г.

6. Vjek. Bauer. Pitanja iz konjogoištva Gospodar uz. Jutarn. List u Zagr.

7. А. Talan. Stočarske udruge u kotaru Križevačkom. Gospodar br. 140 od 19. V.

8. U. U. O kontroli mleka i mlečnih proizvoda. Gospodar 26. V. 26.

9. Zbor sremskih veterinaru u Vukovagu. Gospodar 26. V. 26 (rezolucije).

10. Др. В. Стојковић. Међународна пољопр. комисија и пољопр. удружења Гласник Мин. П. и Вода Април 1926-

11 Милутин Јакшић. Да ли да останемо држава сељака? Диференцирање нашега друштва помоћу преуземне правце. Летопис Матице Српске. Април-Мај 1926.

12. Др. Б. Тодоровић. Историјски развитак науке о ђубриву. Гласн Мин. П. и Вода Април 1926. г.

II. Индустрија

1. Правилник за поруцбине у натури из Немачке. Привр. Предг. 2. V.

2. Mil. Gavrilovitch. L'industrie du tanin en Jougoslavie. Revue Econ. et Fin. Avril 1926.

3. Les fourrures et l'industrie de la pelleterie en Jougoslavie. Revue Econ. et Fin. Avril 1926.

4. Александар Мусулин. Рационализација европске индустрије. Тргов. Гласник 21. V.

5. Производња угља у Словеначкој (статистика за јануар-март). Тргов Гласник 22. V.

6. Slabe bilance naših šumskih industrija. Jutarnji List. 26. V. 26.

III. Кредити и банке

1. Скупоћа новца. Привр. Прегл. 2. V.

2. Градска Штедионица општине сл. и кр. главног града Загреба. Извештај за пословну годину 1925 чист добитак 2.238.535. дин. Народно Богатство 9 26.

3. Годишњи извештај Јадранско-Поднонавске Банке у Београду за 1925 г. Менични портфел порастао за 19½ мил., има 62.6 мил. улога на штедњу; дивиденду не дели за 1925 годину.

4. Рад Београдске Берзе у 1925. години. Тргов. Гласн. 15. V. 26 г. и Привр. Прегл. 16. V.

5. Ђ. Ђ. Каматна стопа и Народна Банка. Трговински Гласник, 18. V. 26. г.

6. Prof. Dr. M. Nedeljkovitch. L' activité de la Caisse d' Epargne Postale en 1925. Revue Economique et Fin. de Belgrade № 4, Avril 1926.

7. Др. М. Недељковић. Пред новим законом о чеку. Тргов. Гласн. 22. V.

8. Ђ. Николић. Народна Банка у 1925 години. Летопис Мат. Српске Април-Мај 1926.

IV. Финансије: буџет и порези валуџа

1. Преглед парински прихода по месецима у 1925. години. Трг. Гл. 9. V.

2. Милорад Б. Тошић. Оптерећивање народа општинским прирезима. Саврем. Општ. бр. 2. 1926.

3. Државни буџет за 1926/27 год. и експозе Министра Финансија. Пореска Служба бр. 3-4 за 26, г.

4. Г. Курило. Непосредни порези у Енглеској Пореска Служба бр. 3 и 4 за 1926. г. (материјал за Зак. о непосред. порез).

Г. Курило. Порески систем самоуправних тела у Немачкој. Пореска Служба бр. 3 и 4 за 1926. г.

6. Неоправдани намет (о примени чл. 171. Фин. Зак. за 24/25 год.) Трговин. Гласн. 22. V.

7. Шта ће бити са динаром. Привр. Прегл. 23 V и 30. V. (писмо Др. К. Кумануди-а).

8. Закон о непосредним порезима, Тргов. Гласн. 28. V и 30. V. и Привр. Прегл. 30. V (текст зак. предлога).

9. Најглавније одредбе споразума о дуговима од 3. V. у Вашингтону. Време 31. V.

V. Трговина

1. Наше брашно у Грчкој. Зашто америчка роба туче нашу. Трговински Гласник 5. V. 26. г.

2. Извозна царина на сирове коже — мишљење Удружења Кожарских Трговаца. Трг. Гл. 6. V. и 13. V.

3. Наш извоз у месецу марту 1926 г. Јаја најважнији извозни артикал. Привр. Прегл. 2. V.

4. Наш извоз у првом тромесечју 1926 године. Тргов. Гласн. 9. V. и Привр. Прегл. 9. V.

5. Ст. Даниловић. Виша Трговачка Школа у Београду. Комерцијални факултет. Привр. Прегл. 9. V.

6. Наш трговачки музеј у Солуну Трг. Гл. 12. V.

7. Трговина са Египтом. Шта бисмо ми могли тамо увозити? Привредни Преглед 16. V.

8. Д. Л. Како стојимо с угљем. Трг. Гласник. 22. V.

VI. Саобраћај

1. Statistics of the Yugoslav Railway Traffic in 1925. Monthly Report of the Croatian Discount Bank, April 1926, № 4 (printed as manuscript).

2. Пруга Топчидер-Мала Крсна. Трг. Гласн. 14. V.

3. Ing. Zdravko Vaskovitch. La Ligne Belgrade—Sarajevo—Split. Revue Econ. et Fin. Avril. 26.

4. Наше речно бродарство. Привр. Прегл. 23. V.

VII. Занаш и кућевна индустрија.

1. Кућевна индустрија. Привр. Прегл. 23. V. и 30. V.

VIII. Радничко законодавство

1. Инж. арх. Дубови Јан. Радничка кућа и раднички дом. Савр. Општ. бр. 2. 1926.

2. Ђ. Николић. Радник и послодавац (преглед књиге Н. Dubrenil'a). Лет. Мат. Срп. Април-Мај 1926. г.

IX. Социјална и комунална политика

1. Др. Влад. Станојевић. Снабдевање Београда млеком (70—80 лит. годишње по 1 становнику). Време 9. V.

2. Трбух Београда. Шта Београд поједе и попије за годину дана? Политика 11. V.

3. Др. Ф. Никић. Општина. Правни основи. Савремена Општ. бр. 2. 1926.

4. Др. Ђ. Тасић. О општинској самоуправи. Појам и полит. правна разматрања. Савр. Општ. бр. 2.

5. Пројекат закона о општинама Савремена Општина, бр. 2. 1926:

6. Zagrebčani kao trezvenjaci (1223 javnih lokala) Jutarnji List. 12. V.

7. Федерализам правосуђа у нашој држави. Тргов. Гласн. 16. V, 23. V.

8. Како се зида у Београду (статистика дозвола за зидање и прегледаних готових зграда). Полит. 21. V.

X. Економска полиџика

1. Привредне прилике у Босни. Трг. Гл. 6. V и Привр. Преглед 16. V.

2. Прилике Даља. Привр. Прегл. 2. V.

3. М. Дуњић. Робни вашари у Јужној Србији. Привр. Прегл. 2. V.

4. Драг. Лапчевић. Привредна криза Полит. 8. V.

5. Трговински уговор с Аустријом пред Скупштином (експозе Мин. Трг.). Тргов. Гласн. 9. V.

6. Аца Павловић. Стечаји, стечаји... (о принудном равнању). Полит. 9. V и 12. V и Др. М. Недељковић, Трговински Гласник 16. V.

7. Наша економска криза постаје све тежа и тежа. Народно Богатство бр. 9 1926. г.

8. National Finance and Banking. Economic Report. Monthly Report of the Croatian Discount Bank. N 4. April 1926. (printed as manuscript).

9. Др. Милан Тодоровић. Постоји ли код нас привредна криза? Политика 20. V. 21. V (промена кнјуктуре, пореско оптерећење), 22. V, (могу ли се наше привредне прилике поправити), 23. V (смањивање пореских терета).

10. Мирко М, Косић. Привредна криза и наша економска политика. Лет. Мат. Српске Акр. Мај. 1926.

Наша стара трговина. Сарадник „Економиста“ и наш познати привредни историчар г. Драгиша Лапчевић штампао је као засебну књигу под горњим насловом, један низ чланака који се односе на трговину и занате у средњем и у прошлом веку. Ту је и чланак „Рад и ритам“ који је раније објављен у *Економисти*.

Цена је књизи 15 динара. Издање пишчево.

Izveštaj Saveznog Vijeća, predložen XVIII redovitoj Glavnoj Skupštini Zemaljskog Saveza Industrijalaca Zagreb, 1926.

Брижљивије и боље од многих других привредних корпорација (београдска Трговачка Комора, на пример, не публикује никакав извештај), Савез је изложио стање индустрије у свом подручју, као и тешкоће са којима има да се бори.

Др. Божидар Хајдук-Вељковић „Из области економске теорије“. Издање Главног Савеза Занатских Задруга Београд 1926.

Писац је скупио своје чланке, штампане раније у листовима „Привредни Преглед“, „Весник Културе“ и „Занатлија“. Ти су чланци: култура и економија; Предмет и задатак економске теорије; Природа и економија; Новац и његова вредност; Вредност и економско процењивање; Закон о скупости и економски закон и Пореска реформа и економски закон.

Поштанска Штедионица, пословни извештај за 1925. Београд 1926.

Осим извештаја који надзорно веће подноси Министру Пошта и Телеграфа о своме раду у минулој години, овај извештај садржи једну занимљиву статистику о кретању свих врста послова код Поштанске Штедионице, као и завршне рачуне за 1925. Са разгранвањем посла дошло је и повећање добитка који у прошлој години износи 33,6 милиона (према 18,4 милиона у 1924.)

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ПОШТАНСКО—ЧЕКОВНИ ПРОМЕТ У МАЈУ 1926. ГОД.

А. КРЕТАЊЕ ЧЕКОВНИХ РАЧУНА:

Стање 30-IV-26.

у Београду	1.835, ново отворен	54, салдираних	1, стање 31-V-1926.	1.888
„ Сарајеву	2.609, „	15, „	9, „	2.615
„ Љубљани	4.282, „	41, „	14, „	4.309
„ Загребу	4.133, „	25, „	12, „	4.146
Укупно	12.859, „	135, „	36, „	12.958

Б. СТАЊЕ УЛОГА:

	на дан 31-III-1926. год.	на дан 30/IV-1926. г.	на дан 31-V-1926.г.
у Београду	Дин. 61,393.357.07.	Дин. 71,501.816.58.	Дин. 82,516.136.38
„ Сарајеву	„ 48,883.732.93.	„ 51.292.528.72.	„ 46,306.284.36
„ Љубљани	„ 52,091.436.15.	„ 63,936.861.92.	„ 69,228.979.82
„ Загребу	„ 78,193.836.02	„ 85,163.484.89.	„ 95,763.212.71
Укупно	Дин. 240,562.362.17.	Дин. 271,894.692.11.	Дин. 293,814.613.27

В. УКУПНИ ПРОМЕТ:

број УПЛАТА	478.336.	укупан износ	Дин. 1.735,430.001.80.
„ ИСПЛАТА	166.258.	„ „	„ 1.713.510.080.64.
СВЕГА	644.594.	„ „	„ 3.448,940.082.44.
Од тога без готовине	66.462.	„ „	„ 1.540,378,953.08.
т. ј.	10.31% _n		44.65% _o

Извођење канализације

На основу одлуке Управног Одбора Самосталне Монополске Управе МБр. 8537 од 12.-VI-1926. год. Управа Државних Монопола расписује прву оферталну лицитацију за извођење канализације у новој Управиној згради у Битољској улици бр. 14 у Београду.

Лицитација ће се одржати на дан 24. јула 1926. год. у 11 часова у канцеларији Управника Државних Монопола.

Предрачунска сума износи 333.633,40 динара а кауција од динара 17.000 што чини 5% од заокружене предрачунске суме у готовом или у законом одобреним хартијама од вредности има се положити на дан лицитације, најдаље до 10 часова Депозитној Благајни Управе Државних Монопола. План, предрачун и услови могу се видети сваког радног дана од 8—12 часова у Техничком Одсеку Индустијског Одељења.

Из канцеларије Индустијског Одељења Управе Државних Монопола ИМБр. 8638 од 14.-VI-1926. године.

Набавка канцеларијског материјала

Урава Државних Монопола набавиће путем оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 19. јула 1926. год. у канцеларији Управе Државних Монопола у 11 часова разни канцеларијски и потрошни материјал, потребан Управи Државних Монопола и њеним установама за буџетску 1926 27 год.

Мустре се могу видети, услови добити као и сва друга обавештења у канцеларији Економног Одељења Одсека за Куповину. Сваког радног дана од 8—12 часова.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 12415 од 11. јуна 1926. г. у Београду.

Набавка конопаца

Управа Државних Монопола набавиће путем оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 3 августа 1926. године у 11 часова у канцеларији Управника Државних Монопола 50.000 ком. конопаца дужине 10 метара, и 50.000 ком. конопаца дужине 12 метара, израђених од кудеље од 4 спрега потребних појединим Монополским Установама за повез Дувана бербе 1926. год., све домаћег порекла.

Услови као и сва ближа обавештења могу се добити у канцеларији Економског Одељења ове Управе сваког радног дана од 8—12 часова.

Из канцеларије Управе Државних Монопола Е. М. Бр. 13.970 од 26. Јуна 1926. године у Београду.

Израда дрвених капака

На основу одлуке Управног Одбора Самосталне Монополске Управе М.Бр. 10045 од 17.-V т. г. Управа Државних Монопола расписује прву оферталну лицитацију ради израде и намештаја по 76 комада дрвених капака за нове магацине у Нишу и Велесу.

Лицитација ће се одржати на дан 8. јула т. г. у 11 часова у канцеларији Управника Државних Монопола.

Предрачунска сума износи 136.800 динара а кауција од динара 7.000 — што чини 5% од заокругљене предрачунске суме, у готовом или у законом одобреним хартијама од вредности има се положити на дан лицитације, најдаље до 10 часова Депозитној Благајни Управе Државних Монопола. План, предрачун и услови могу се видети сваког радног дана од 8—12 часова у Техничком Одсеку Индустијског Одељења.

Из канцеларије Индустијског Одељења Управе Државних Монопола ИМБр. 7224 од 19.-V-1926. г.

Набавка хартије

На основу одлуке Управног Одбора Самосталне Монополске Управе од 18. јуна о. г. М.Бр. 12365 Управа Државних Монопола набавиће путем прве оферталне лицитације са скраћеним роком, који ће се одржати на дан *10. јула 1926. г. 387.400 кгр. беле хартије у бобинама за паковање дувана.*

Услови мустре као и сва остала обавештења могу се добити у Економном Одељењу од 8—12 часова сваког радног дана.

Из канцеларије Управе Државних Монопола Е.М.Бр. 14350 од 23. јуна 1926. год.

Власник за Друштво, Председник
Милић Радовановић
Јованова, 77

Одговорни уредник
Никола Станаревић
Цар Урошева ул. 17

HRVATSKO-SLAVONSKA ZEMALJSKA HIPOTEKARNA BANKA

ZRINJSKI TRG 7. — ZAGREB — ZRINJSKI TRG 7.

Podružnica: Osijek, Ugao Trg
Kralja Petra broj 8 i Štrosmaje-
rove ulice broj 1.

Osnovana god. 1892. — Uplaćena
dionička glavnica Din. 60,000.000.
Pričuve Din. 23,000.000.

BANKOVNI ODIO.

Inostrani Odio koji pru-
ža osobite polakšice našim iselje-
nicima u Sjevernoj i Južnoj Ame-
rici, kao i u svim drugim preko-
morskim krajevima.

Devizni Odio kupuje i
prodaje uz najpovoljnije uvjete de-
vize i valute, te izvršuje do-
znaku istih u sve države najbrže.

OLAŠTENI HIPOTEKARNI ODIO

Podijeljuje hipotekarne i amortizacione zajmove na
nekretnine. — Izdaje $4\frac{1}{2}\%$ založnice koje
uživaju pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost.

UKAMAĆUJE ULOŠKE NAJPOVOLJNIJE.

ФИЛИЈАЛ ПРАШКЕ КРЕДИТНЕ БАНКЕ У БЕОГРАДУ

У сопственој згради на углу Краља Милана и Сремске ул.
ЦЕНТРАЛА У ПРАГУ.

Акц. капитал Кч 100,000.000 Рез. Фондови Кч 67,000.000

ФИЛИЈАЛЕ У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ: БРАТИСЛАВА,
БРНО, ЧЕШКЕ БУЂЕЈОВИЦЕ, КОЛИН, КОШИЦЕ, КРАЛУПИ
Н/ВЛТ., ЛИТОМЈЕРИЦЕ, МОСТ, НАХОД, ОЛОММОУЦ, МОР.
ОСТРАВА, ПИСЕК, ПЛЗЕЊ, РАКОВЊИК, РОУДНИЦЕ Н/Л.,
ЧЕШКА ТРЕБОВА, УХЕРСКЕ ХРАДИШТЕ, УСТИ Н/Л., ХРУ-
БИМ. — У БУГАРСКОЈ: СОФИЈА. — ОБАВЉА СВЕ БАН-
КАРСКЕ ПОСЛОВЕ; ВРШИ ДОЗНАКЕ НА СВА МЕСТА У
КРАЉЕВИНИ С. Х. С., ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ И ИНО-
СТРАНСТВУ. **Даје под закуп сефовe у челич. трезору.**

УВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ИЗВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ТЕЛЕФОНИ БР.: 1980, 81, 82 и 83.

Рачун код Поштанског Чековног Завода у Београду бр. 51005
у Загребу 39.081.